

EMLEKIRAT

— a magyarországi 1863-dik évi inség tárgyában. —

A fenti emlékiratot a birodalmi kormány megbízásából dr. Kelemen Mór, abban az időben a magyar kir. udvari Cancellária fogalmazója később a magy. kir. Kuria tanácsvezető birája, készítette abból a célból, hogy az több idegen nyelvre lefordíttatván megküldessék a követségeknek és konzulátusoknak adományok gyűjtése végett. Az emlékirat révén külföldi országokból, főként Amerikából, számtalan adomány érkezett. Az emlékirat ismerteti az 1863 évi szörnyű inséges állapotot, számos értékes adatot tartalmaz. Különösen érdekes a birodalmi gyűlés által megszavazott 30 millió forint segély megszavazásának a leírása.

Budapest, 1960. november

Kelemen Mór

"Bis dat, qui cito dat."

Magyarország általános viszonyai.

Midőn az hallatszik és az olvasható az újságlapokban, hogy Magyarországban inség van, valóban különösnek tűnhetik ezek föl mindazok előtt, kik az austriai birodalom ezen részét közelebből vagy távolabbról ismerni tanulták, kik ezen országról valaha azt tapasztalták vagy hallották, hogy mérsékelt éghajlat alatt, kedves földirati fekvése van; az európai körműveléssel versenyt haladván, lakossága minden keleti népek fölött a legtöbb palkorrodással és élmiséggel bír; körlekedési eszközei naponta javulnak, ma holnap vasútyok hálózatba az egész országot, nagy folyóimelyek kettős vonalban keresztesül metszik — a Duna és Tisza, élénk előmozdító a kereskedelmi forgalomnak; mindezek lakosai leginkább földműveléssel foglalkoznak; földje a természet ajándékaival bővelkedik; kincses bányája, sava, bora, bürjei s dohánya elég; belső hatatlan síkságú alföldi részén arany-kalászek dúsan lengenek; kővér legelőin kővér,

2.

rebb gulyák legelnek; a fürge magyar lovak ménesei s a birkák számtalan falkái le-
pik el a kies merőket; éven-
ként több millió mérőre
menő magyarországi gabna
fordul meg a világ-piacon;
nemes borai a Rajnavidéki
és franciáországiakkal ve-
lőkednek; vágynivaló harvas mar-
hái, jóminőségi gyapjúja és
finom írtái dohányja az euro-
pai forgalomban kapós kelen-
dőségnek örvendenek.

Es minderek mellett ez ország-
ban az inség, nem egyes jelen-
ségekben, hanem egyszersre mint-
egy óriás támadt fel, melynek
segélyért kiáltó hangja átjárja
egész Európát innen és túl a
tengereken, ^{vészhangra} ~~behallatszik~~ paló-
tájakban és kunyhókban egyaránt,
s behat minden kebelbe; hol a
felebaráti szeretetnek s a nyo-
mor iránti részvételnek csak
egy parányi sikraja ég; mint-
egy óriás támadt fel ez inség,
melynek leverő, sornos sőt sok-
szor borzasztó képe előtt meg kell
indulni mindenkinek a kiút
létfia vagy arra csak gondolis.
Miközön ~~egész sora~~ a ~~házaikban~~
az alföldi városokban, falvakban,
az utcákon csak itt-ott léreng egy-

Az alföldi inség képe 1863-dik év nyarán.

testileg, lelkiileg lever, egy kicserélt alak; egész
 sorai a háznak, elhagyat-
 va, tetőtlenül, beráztatva álla-
 nak; a ^{épületek} ~~házaik~~ nád, rúp vagy
 gyékény födeleit utolsó ter-
 harmányul szedte le a gar-
 da kedvelt állatainak, melyek-
 től sehoggy megvárni nem
 akart, de mégis meg kellett
 válnia, mert azok az éhség
 miatt nagyobb rénsben el-
 hullottak; a családok oda hagy-
 va üres lakásukat, békés tűr-
 helyüket, csapatonként ha-
 rátlanul vándorolnak egyik
 vidékről a másikra, a gyarmok
 maguk hűvös sekeréiket, -
 melyeken ~~de~~ elerőtlenedett agyak
 és kenyér után sűrű gyerme-
 kek üldözélnék; e vándorok
 szerencsésebb helyeken mun-
 kát keresnek, s ha akad egy
 napra is, arra szán - meg
 szán ajánlkozik olyan, kiknek
 az előtt magának cselédjei
 drága bérren dolgoztak, s most
 ő dolgozik másnak kenyéréért
 s viréért is süvesen csak
 hogy abból családját is tart-
 hassa; uton-útfélén holdúso-
 kal találkozhatnak; kéregető
 asszonyok rimámkodva mu-
 togatnak karjaik közt fek-

vö" csecsemőikre, kiknek tejet
adni hiapadt emlőikből
nem ^{képesek} ~~traktáltak~~. Az állóvizek, a
patakok, kutak medrei kisértő,
radvák; még csak egy harmat,
esőpp sincs — s ha volna porba
hullana; mert a kerti finom
gyümölcsös oltványain, s a
telkek sílein a mezgyéken s
az utféleken elszórvan álló fá-
kon, melyeknek egyébkor gar-
dag lombjai alatt a fáradt
utazó vagy a pártor árnyé-
kos pihenő helyet talált, most
sem mincsen egy rőld gajj,
egy árva falevél, mely letör-
edve vagy hervadva nem vol-
na; mert alföld rónáinak
egyébkor harmatos, nagyfü-
vel s illatos murei róza-
gokkal sűrűn benőtt ka-
nálói, s egyébkor délibábos
fényben uszó kövér legelői,
most sötét fekete síkságot, ki-
égett földet képernek, mely-
ből még a fűnek gyökere
is kiszáradt; míg másfelé az
áldott fekete földi ugatok dülői
a majdnem mindennapos or-
kánok és forró forró szelek hal-
laltán dülősei követhetében

fekete por-tengerre' válnak;
 valódi pusztasággá' tette a ter.,
 méret az egész rónaságot;
 nem tudna' az ember, hogy mi,
 korjatr sántóföldeken, mikor
 legelő' merőkön, ha amareknak
 kopott barátok, emeuknek elhagyott
 karáimok - s összeropedert hosszú
 gémű' kuzak helyeüket meg
 nem jelölnék. Nincsenek ka-
 sások s gyűjtők vidám da-
 laikkal, nincsenek kolompo-
 ló' gulyák; pásztor sürek se,
 hol nem világítanak, ^(egyébhol) mint
 földi csillagok az esti ho-
 mélyben; ebek nem csahol-
 nak; állatok nyomait el-
 hullott barnok csontvárai
 mutatják; sehol egy madár-
 hangot sehol egy bogár
 dongását nem hallhatni; a
 nyár kello' közepén oly borzasz-
 tó' csend ül az alföldi ró-
 naságon ~~szépen~~, mintha egyszerre
 minden élet kihalt volna,
 mintha a természet végkép
 elhagyta volna e tájat s
 elköltözött volna kerencse-
 sebb hariba; nincs semmi
 raj, kivéve a rigó' déli
 szél ^{hervasztó'} ~~széles~~ fuvását, mely a

jobb idő végetti összehívogató
hajnali harangsót ki-ki,
kapja magával a faluból a
pusztába. A falu végén egy pár
uraslan barom bolyong, melye,
ket gardájuk talán világnak
eresztett, mivel nem néhette
már tovább koplaltatásukat; de
állanak lábainkon, az egyik
talán egy tinó, mely a csor-
dának díse lett volna; a
másik talán egy felnőtt esi-
kő, mely ma-holnap gardája
terhes sekerével játszva tette
volna a legjobb szolgálatokat,
— s amár teharmány urán
bőgve a földet harapdálja,
mer talán romjaitól
égve az égfele' nyert....

Minder csak halovány, sápadt
képe aron órcái nyomorúságnak,
mely Magyarországnak kanaár-
ján, az alföldön er idén urál-
kodik.

Ar inség even nagysága rögtön
támadt ugyan, és ^(hajdani) még mindig
emelkedőben van; de aron okok
melyek leginkább előidézték,
több oldalról lassan gyűltek
össze, a nélkül aronban, hogy
körvetlen és rendkívüli ~~sz~~ or.

házas segélynek szükségé ko-
rábbi időben mutatkozott
volna. Ha a föld felső légkö-
rében apró föllegetek látnak
föltünedezni, ki várna még
ebből kártékony vikarrel.

Egyiptomban egykoron - mi-
ként ismeretes - Táraos ura-
lodása alatt, hét sovány
estendő követkerék be, hét
~~harmadik~~ követkerék estendőre, s midőn
az egész földön nagy éhség
vala, Egyiptom ~~uradalmi~~ telt
magtárai megnyitattának.

Magyarországot a legtöbb
évtizedben öt csapásos es-
tendő érte; de anélkül, hogy
ez öt csapásos estendőt, min-
den tekintetben áldásdús és
bő estendők megelőzték vol-
na.

Az éhség általános természeti okai.

Egy pár évben a nagy nedves-
ség, sűrű esőzések; a Tisza-nak
és mellék folyóinak óriási
kiöntései több millióra me-
nö károkat idéztek elő a me-
zei gazdaságnak. Majd meg
a nedvesség mindinkább fogy-
ni kezdett és ellentéte - a
sárvasság jött előről - előre
növekedő előtérbe, az idén

~~talán~~ már egész óriási nagy,
ságában mutatkorván.

De a nagy nedvesség s arert
követő nagy szárazságon ki-
vül, melyek a mostani in-
ges állapot fölékésítő okai
valóink, még többrendbeli
elemi csapásokkal és bajok-
kal is kelle külden a ma-
gyarországi s különösen al-
földi és bánsvégi gardának.

A marhavész a közelebb le-
folyt évben nagymértékben
dühöngött az országban, több
mint öt millió forint ^{ván} órá-
lábas jóságot elpusztított ~~elt~~
teljesen még maig sem ha-
gyott fel. ~~maradvány~~

A jégverések és tűzkárok
a legutóbbi években s ariden
saporébbak valának mint
valaha s több bár a birtosi-
tás az elemi csapások ellen
az országban mindinkább a-
talánossá válik, mégis ezek
több millióra menő ^(kétszáz) vagyon
fölemésztettek.

Iskol emgyi veszedelem tódal össze
a nemzeti gardaig fölé, ottan,
miként az egyiptomi csapások
között, még a sáskák sem
maradhatának el, melyek —

9.

rendesen ~~the~~ délkelet felől, a tö-
rökországi vidékekről jöve, -
mivel ellenőzben oly bajos
s csaknem lehetetlen biztos
határ vonalat vormi, hirtelen
és nagy tömegekben mintegy
előföllegek szállának le, azon
a földön melyet érintenek
megsemmisítve minden nö-
vényt. Így az idén is Torontál
megyében csak a hatóság ~~the~~
~~the~~ erőyes intézkedését folytán
gátolható meg, hogy a sáskák
nagyobb pusztítást nem te-
szenek, a vidéki lakosság ál-
tal több eret vékára menő
fiók-sáska jökekre összefogdos.
latván és rászkokba rakatva
eléggetvén s illetőleg mélyen
a földbe elásattatván.

De a pusztító sáskák mellett,
még más, a növényeknek és bar-
noknak egyaránt ártalmas
rovarek is mutatkoztak, ^(nevéresem) az így
nevezett kolumbárii legyek,
mely kártevő bogarak fészkei,
nek ~~meg~~ felkutatására és
semmivétételére a magyar
kormány pénzbeli áldorato-
kat sem kímélt.

Minderekkel járult pedig végre
azon somorú körülmény, hogy
az adó az utóbbi évtizedben év,

években pedig a nagy száraz-
 ság. 1794-ben a magyar ka-
 ncsinban az emberek gyé-
 keny-gyökérrel táplálék ma-
 gukat, barmaik pedig a há-
 rak szalmafüteleit s a rot-
 hadt garádokas is fölemészt-
 vén, takarmány hiánya
 miatt rakásra hulltak. 1802-
 ben az emberek több felé másk-
 ból kénsített lepényekkel, ^(vagy) fü-
 réspot s összeörölt kukoré-
 sa csutkát dagasztottak
 össze korpival s abból sü-
 tött kenyérrel tengődtek.

De bármily nagy volt legyen
 is a nyomorúság a felsorolt
 inséges esztendőben, ~~de~~
~~mégis~~ ^{mégis} alig lehetett valaha oly
 nagy a kár, oly nagy a baj
 mint az idén; mert míg ama-
 nyomorúan emlékeztet esztén-
 dőben az inségek csak
egy tengerője i. i. leginkább
 pusztán maga az arány
 vala ^(az inség) s így csak aron ideg-
 re soritkorott mely alatt az
~~arány~~ szárazság tartott:
 addig az idei inséges álla-
 pot előidézésére annyi kü-

lönfélé tenyerők működtek
 köre, hogy elmondhadjuk, mi-
 szerint Magyarországon az
 az évi élelem és takarmány
 beli termékelenség, masha-
 dóg, jégverés, és türe-
 nem csak több romlást és ver-
 teséget okozott magában
 az egy évben a nemzeti va-
 gyonban, mint mennyiség-
 na kivétel 10 év alatt össze-
 sen jövedelmert; de még a
 közel jövőre való termelési
 és baromtartási reményeit
 is ~~sem~~ tetemes mértékben
 meghiúsította.

Az ország területe és mérvé általában.

Először a nagy esz-
 pászól és nagy vizeségből
 birvaist következtethető, mi-
 szerint a sárarásig által-
 sulytott terület mennyisége
 az ~~az~~ e miatt körvetlenül
 ritkségre esett lakosság lé-
 tek-száma igen jelentékeny
 lehet. Valóban az ország 4000
 □ mérföldnél ⁴¹ nagyobb terü-
 letből az ország sulya ~~több~~
~~nyom~~ ~~és föld~~ ~~negyed részét~~
~~csak~~ ~~valamivel~~ ~~több~~ nyom
 majdnem 1000 □ mérföld⁴² ~~al~~; az or-
 szágnak tehát egy negyed,

(csaknem)

résre, és pedig a föld minő-
sége tekintetében a legjobb
~~mintegy~~ legáldottabb része
szelved a csapás alatt; s
az ország 10 milliónál többre
menő lakosságának összesen
mintegy ötöde ~~érett~~, mintegy
két millió lélek görnyed ~~és~~
követlenül a sükségnek és
ínségnek reserves terke alatt
s kürdködik önmaga, csa-
ládja és vagyona fennmar-
tásával.

Ezen inséges vidékeknek aron-
ban három osztálya külön-
börzendő meg, u. m.

*An alföldi inség területe, arányokora
vesztésig és gabna-sükséglet.*

1, a sulajdonképeni inséges
terület, az országnak észre-
vidéki alsó része az úgy-
nevezett Alföld - melyen leg-
nagyobb részt tisztán ma-
gyarok, s a Bánság - melyen
magyarok, németek, ^{szlovák} szlovákok
és románok vegyesen lak-
nak; ezen terület mint a
sárrauság által csaknem
egészen sulytott vidék,
az inség tekintetében egy
fömröt (compact) egészet képez, hol
az idei gabna és takarmány-
beli termés nem hogy egy-
talában a sükség letet nem
federi, de a vető mag-^{lenő} lenő-
misa is a mellett, bizony

† és kevés ősi sarkú

állit ^(a termés) ~~Amenny~~ hatni, hogy éppen sem.
mit sem ^{jövedelmere} ~~teremt~~; pedig ez a
vidék az melyet Magyarország,
ság magtáirának, kana.
ainjainak soktak nevéni!

^(insig) Ezen kerület a következő 13
megyék s illetőleg kerületek
képerit: Arad, Bács-Bodrog, Bé.
kés, Bihar, Csanaád, Csongrád,
megyék, Hajdúkerület, Heves
és külső solnok egyesült megye,
Jászkan kerület, Krassó, Sa.
boldk, Temes, Torontál megyék.

Ezen megyék s illetőleg kerüle.
tekben insig által különböz
méroben súlytott körseg az erak,
her tartori ~~s~~ roppant pusitok
benámitásával összesen 519.
találhatik, melyek lakosságai.
nak lélekszáma: 1, 697, 633-ra
megy. E lakosok közül rendszeren
és egyedül két kéni munkója után
napisámból él mintegy: 330.000,
arok ~~munkájuk~~ száma
kik eddig parányi föld.
beli jövedelmük mellett
~~ritkán~~ ritkán kérimun.
ka, vagy marhatartás
vagy fuvarozásból él.
hettek s most sem kénye.
rük sem marhájuk
nem lévén szintén nap.
sámra sorulnak.: 230.000.
Azon így nevéni kis gazdaság
sámra, kiknek birtokuk 100
(astalában)

holdnál többre nem terjed, -
 mintegy 261. 670 - re megy, kik.
 re az inséges területből körül,
 belől $1\frac{1}{2}$ millio hold esik; $3\frac{1}{2}$
 millio hold pedig a nagyobb
 földbirtokok tulajdonában
 lévén; - miután az érintett
 519 községhez tartozó arány
 által súlyozott földek terjedel.
 me összesen 5.026,278³⁶⁷₁₀₀₀ katas.
 ter (amir 1600¹¹-el számított)
 holdra van hivatalos uton
 felszámítva, melyből legelőt
 1.432,007⁸⁹⁰₁₆₀₀ hold legelőt, 799,030⁸⁹⁰₁₆₀₀
 réteket silletőleg kaszáló
 és 2.795,240⁸⁰₁₆₀₀ hold szántóföl.
 det képez. Ezen szántóföld terü.
 letből. az ugar gyantát fennter.
 satni sokott 279,524 holdat
 s a leginkább réperével bevetet.
 ni sokott 139,762 holdat le.
 számítva, az őszi vetés alá ter.
 soró holdak száma 978.334,
 melyek bevetésére bencsban s
 némileg rozsban legalább is
 1.956.668 morsoni (2 vika) mérő
 kívántatik. Tavaszi vetés alá
 pedig várakozik: 1.397.620
 hold, melyből ha 838,572 hold
 mint sokott sengerivel, és

10.

559.048 hold tavaszi gabnával
(árpaival s rabbal) bevettetik:
akkor vetőmagul 209,643 p.
mérő tengeri és 1,048,215 p.
† (489,167 mérő árpa és 559,048 mérő rab:) mérő tavaszi gabna süksé-
gettetik.

Ezen vetőmag sükségletén ve-
endő még azon gabna süksé-
séglet is, mely az inséges terület
1,697,633 fönyi lakosságának
jövő aratásiglani ellátására
kenyerére kívántatik s a
legsükebb számításal 5,092,899
p. mérőre megy. Már ^{csak} ezen összes
gabna sükséglet értéke, ha azon
közép árak szerint, melyek az
inséges nyár alatt a magyar-
országbeli piacokon folytak,
egy pors. mérő búza 4 f. 50 kr., ten-
geri 2 f. 50 kr. árpa 2 f. rab 1 f. 50 kr.
jával osztrák értékben vétetik,

~~27.273,533 forintot képer,~~
27.273,533 forintot képer, —
melyből mintegy 11,879,770 fo-
rintot az ~~annál~~ ~~toty~~ inséges
terület ez évi összes termésé-
nek értéke födörvén, —
15,393,763 forintnyi kipo-
tolandó hiány mutatkozik.

És ezen 15,393,763 forint pus-
tán csak magára a legsüke-
sége és az árak folytonos e-
melkedésével alig valószínűsíthető ol-
csósággal hiszámított gabna

sükhéglekre soríthók,
ide nem értve tehát az ér,
térket az anyá és az errel
növekedett merhadőg miatt
előállott más többrendbeli
nagy-mérvő sükhégleseknek,
minők különösen a birto.,
kosok retentő sokat szenved.
de, gazdaságainak adóképes
állapotba leendő ^{átalakítás} rendbehozói.
sára vonatkoznak.

Mi pedig az anyá által meg-
rongált 5.026,278 holdnyi föld-
területnek, — mely után év-
szerint 7.092,164. egyenes és or-
szágos pót adó fizettetik, — ösnes
vesztességét illeti, ha alapul
vétezik az, hogy ezen földterü-
let rendszeres évekbeni átlagos
termésének értékére 138.189.429
ost. értékű forintra fölmegy,
és idei termésének értékére
körülbelül 11.879,770 ftra te-
hető, e két utóbbi szám-mennyi-
ség közt mutatkozó különbs-
ség szerint, az érintett inas-
ges területen a folyó évi föld-
művelési ösnes vesztesség ost.
értékben: 126.309,659. forint-
töt teszen.

Le vesztesség az, mely legin "
kább mutatja e területen a
sükhégnak tömör és ősieisi

[— mi annál is valószínűbb, mert a kormány helyetti mindinkább átalakosulás hennéltéknél fogva, a fogyasztás rendkívüli mértékben növekszik

lakosok nem találhatnák; ha
 azonban a nyári és őszi men-
 ták megsünnének, ha a bura
 és rors helyét pótló élelmise-
 rek minő a tengeri, burgo-
 nya, káposzta, hüvelyes ve-
 temények elfogyának, ha nagy
 tél következik be, vagy a gab-
 na ára az ősziágban megrá-
 gulf, ha a takarmány melyben
 úgy szőlván az egész ősziágban
 nagy a hiány, még inkább
 megsünnül s az art helyette
 sító serek, mint ^(gabnásiem) szalma, ten-
 geri nád és tengeri, burgonya,
 búkköny, s majd a tavaszi
 vetés a sükségletnek meg nem
 felelnek: úgy ez esetek csak egyi-
 kének is beálltával ~~átalak~~ átalak-
 nos sükség fejlődhetik ki s
 mostohább anyagi helyzetű kör-
 ségekben az inségnek legko-
 molyabb jelei mutatkozhat-
 nak. Ilyen meggék: Árva,
 Esztergom, Gömör, ~~Liptó~~ Liptó,
 Pécs, Zólyom ^{és} Kővárvidéke. Ide
 sorolhatnák a magyarorszá-
 gi nagyobb úgy nevezett szá-
 badkiválgó városok is jobba-
 dán, mert az idén éren váro-
 sok közül csak kétnek, u.
 m. Eperjesnek, Győrnek, Nagy-

Szombarnak, Szabolcának,
 Trencsénnek, Kecskemétnek
 és Lombornak saját termései
 és készlete elegendő sejt
 fogyasztására; a többi 41 szab.
 kir. város egyike sem levén
 képes saját terméssel és
 készletével sejt szükségle-
 tét fedezni.

C, a melyekben sohasem sok,
 ta ugyan a termés a szükség,
 letet átlagosan fedezni, ezen fö-
 lül azonban az idén még né-
 hány körségben az ország al-
 tal a remélt sovány termés
 és csekély takarmányfü is csak.
 nem egészen tönkretétetett.
 Hyen Nagrad, melynek külö-
 nösen felsőbb vidékein számos
 körség és Liptó-megye melyben
 szintén több körség lakossá-
 ga máris sorult helyreben,
 szükségben van, is valódi in-
 ségnek néz elébe, ha ennek el-
 hártására oda elegendő anya-
 gi segély jöhet nem érkezik.

Telvidéki szükségkölődök.

Ar inséges vidékeket —

3-dik osztályaként Magyaror-
 ság azon felső részeit átalá-
 ban kell fölemlitenünk, mely-
 nek regényebb — leginkább tót-
 ajkú-lakossága, hogy sovány fö-

köves, hegyes és nem ritkán
 rord éghajlatú földje gyér ter.,
 méseit családja fennmarad.,
 sáhor megfelelőleg pótolható,
 évenként rendszeren le szokott
 nagy számban csapatokban az
 Alföldre vándorolni, itt nap.,
 szarubani ^{kanálás} ~~arató~~, gyűjtés és
 kapálás, résvény aratás s
 majd cseplés által, két hete
 munkája után, a nyár alatt
 annyit megkeresvén, nemyi
 földjének bevetésére s a télnek
 aggálytalan kerentsilésére
 elegendő szokott lenni; most
 az időn azonban e segénység
 nép hallván az alföldi nagy.
 szárazságnak híreit le sem
 igen rándult, vagy ha egy ré,
 ne megfelle is a fáradságos
 utat, csak hamar fájdalom
 sírval és türes kérel kény.
 telentelek visna vándorolni
 éjzaki lakhelyeire; fájdalom
 sírval, látva a hegyetlen dúkát
 melygel előre Alföldnek egyéb.
 kor dús és gazdag tónéiról
 az aszály mindent - de min.
 den learatott s az egyébkor
 legkieszt vidékeket ^{földjeit} (a tartónál
 is sokkal kopárabbakká tévé;
 türes kérel térvé visna, mert
 a felföldi munkások s a szőlőseik.

hely^{ét}~~üket~~ ~~az idein~~ magának
 az Alföldnek inségre jutott
 munkás népe foglaltán el,
 semmit sem keresketett. Ek-
 kint a felvidéki lakosság az
 idein ezen kereset forrásától
 jobbra megfontatván, ha-
 bár az északi vidékeken több
 felé megfelelt volna is az idei
 termés a szükségletnek: mind-
 az által alig vonható két-
 ségbe, hogy az alföldi kereset
 elmaradását a felvidéki nép-
 nek eddigeli ezen keresetre
 támaszkodott legnagyobb ré-
 sze, ha előbb nem, a kora ta-
 vassal — Nyomorúságosan
 fogja megérreni.

Az inséges vidékek ezen má-
 sodik és harmadik osztályában
 szükséges látókat egybefoglalva,
 Mindössze mintegy 200 U mér-
 földnél nagyobb területen, kö-
 rülbelül 400,000 lélekre ^{hik}
 a tulajdon képmi inséges
 területen kívül, Magyaror-
 ság különböző vidékein
^(lakosság) ~~szétszórtva~~ (még szintén az
 inség körében állanak és
 segélyt igénylenek).

Az első sorban azonban, kiváló
 és legfőbb figgelmest érdemlőleg a

Fineket azok száma,

tulajdonképeni inaséges terület
az Alföld áll.

Minél fogva szükséges, hogy az
alföldi gazdasági viszonyokat
a valóság sajátos szempont-
jaiból ítéljük meg s az in-
ségnél már említett átalános-
ságot s az erekből folyó állo-
potokat ^{sz} közelebbi vizsgálata-
lól vegyük.

*Az ország gazdasági állapotának
fejlettsége és hátrányai.*

Ha azt állítaná valaki, hogy Ma-
gyarországban a gazdasági rend-
szer a legfőbbek egyike
s hogy a föld termelésének
lehető fokozására minden erő,
közök rendelkezésre állanak s
hogy a föld jo termésének
birtosítására, a mérőgazdasá-
gi sütker állandósítására
^{elegendő} ~~kinálkozó~~ erő, mód és alkalom
^{kinálkozik} ~~van jelen~~ : mindert, — a nélkül
hogy arról Magyarország ^{ra nézve} ~~kétsé-~~
bármely ^{elfogadnánk} ~~sem~~ hátrányát ~~elismerné,~~
tagadnunk kellene.

Mert Magyarország — ^(a történelmi) minálkudva
van, — igen sokféle nehéz időt
és véres napokat ^{át} ~~élt~~ s míg
a somorid nyugati népek bé-
kesen szántogatának ősi tel-
keiken: az alatt Magyarország
fiai majd a kereszténységet,
majd más Európát elrető
ennékiért harcolván, ha

ma megművelésnek is vala,
 hogy valamely ^{darab} földet, sok,
 sör megtörtént, hogy az más
 nap már esatérnek va-
 lának kénytelenek felhasználni.
 mi. A magyarországi nép a
 rendures és okszerű gar-
 dalkodást a földművelésben
 leginkább csak a század eleje
 óta folytathatja s ha az, az
 óta is körbejött több nagy és
 nehézségek kiheverése
 után, és sármatlan más éget
 socialis kérdéseknek minő
 nevezetesen a lakosság földmü-
 velő részének a feudalis kö-
 lelkek általi felszabadítása
 is vala — megoldása, vala-
 minis a körlekedés folytonosja-
 vitása és a legközelebbi múlt
 évek nyomorúsági politikai
 rendserei után, okszerű gar-
 dalkodásában még ma ^(távol) sem
 áll a tökély aron fokán, mi-
 nőt például Rajna vidéke
 Belgium vagy Hollandia a több sa-
 rados békés gardénat emelke-
 dő eredménye ként fölmutatni
 képesek; ha ^{továbbá} ~~meg~~ ^{iggy} mint eren-
 országokban a garda, még min-
 den talp alatti földnek ~~iggy~~
 hasznát venni nem tudja, ha
 oly mértékben a gépek haszná-

lata nem ill módjában;
 ha az Alföld vónán ar
 annyira beismert sükségü
 virsialyosokra, földöntö-
 rö csatornázásokra, erdőül-
 tetések és azok fenntartására
 még mindeddig elegendő erő-
 és alkalmas időt nem ^{tal} jutha-
 tott, — s ha ezek folytán a
 birsokát kellőleg nem értékesít-
 hető különben pedig sok nagy
 terhet emelő magyarországi
 nép a nyugati földművelő-
 országok földművelő lakosai
 anyagi állásához képest igen
 nagyon szegény; s ha gyárak, pé-
 kereskedelmek sem lennének, melyek-
 nek szerencsés eredményei lega-
 lább némileg ellensúlyozhatnák
 a másfelől szenvedett oly óro-
 nyú károkat, milyen az ide-
~~ket~~ egyedül csak mérse-
 kelt földművelési jövedelmeire
^{mellette} támaszkodnia, mely táma-
 sít ha a balsors véletlenül
 mint most kitérítje alula
 elbukik és nem képes ma-
 gától újra fölemelkedni vagy
~~szé~~ ha igen, ~~de~~ csak hosszú
 idő múlva; — mindebben
 ugyan mint egymásból folyó
 viszonyokban semmi felülvé-
 nés; de az országot sem le-
 het érte kárhoztatni.

Ellenben, ha valaki azt mon-

dana', hogy a magyarországi földművelőnek, ha már annyi anyagi erővel sem rendel-
kerhetik, ha már annyi kész-
pénze sincs, ~~hogy egy~~ mire,
rint egy roz termése" év há-
roz következményeit önere-
jéből arannyal legyőzni bírná,
— egyáltalában roz és körny-
elmű gardának kell lennie: fő-
löttébb elhamarkodott állítás
volna ez, s azt határozottan
vissza kellene utasítanunk.

*A magyarországi garda pénzügytelenségének
főoka.*

Mert Magyarországon a garda-
nak realis vagyonszága mellett
is fölgarnadolt készpénze a leg-
jobb akarással sem igen lehet;
mivel készpénzbeli vagyonszá-
g — mint tudva van, — csak
azon helyről várható, hol élénk
a pénzforgalom, — a pénzfor-
galmat pedig leginkább a ke-
reskede's és pedig a külfölddeli
kereskede's idérikheti elő. Már pedig
van-e Magyarországnak rend-
szeres külkereskedése? E kérdésre
könyvü a felelet: hiszen ha vol-
na, akkor az inség nem állott
volna be oly óriási ~~szűkösben~~
mértékben, melyekben az csak
pusztán földművelő népet érhet.

Tapasztalás szerint, Magyaror-
szágnak gardesági termény ke-
reskedése a külfölddel legfő-

lebb is rendkivülirak never,
 hető", és az is igen sajátosa",
 gos természetű. Ekkoráig ugyan
 Magyarországnak gabnakiwi,
 tele ha t. i. arra nézve ele,
 gendő fölösleg mutatkozott
 leginkább csak akkor volt, mi-
 dőn a normál s tövölabb
 fekvő országot lakói ide so-
 rulva, magas árákon firet-
 tették a vételt. Így történt leg-
 közelebb 1861-ben, midőn Nagy-
 Britannia s Franciaország
 némely részében insig sötét-
 metországban is szükség ütött
 ki, s midőn a magyar gárda
 részint phylanthropicus elvek-
 ből, részint a kénélkoró jóár,
 ért a körép és sokféle sovány
 termés *Dacryda* gabna-keze-
 lés, ^(az ideán sárga sárga) mint *bebironyuls*, a fölös-
 leges tartalikon túl is eladta.

Ieren már tölfevitelemnek
 mondható külkereskedési kivitel
 alkalmaival mit adott el és mit
 nyert Magyarország?

A statistikai táblázatok az
^{tanúsítják}
~~mutatják~~, hogy ez évben az
 austriai birodalombeli összes
 kivitel értéke 305. millio fo-
 rintra, a bevitel pedig 233.
 millio forintra menvén, e
 szerint a birodalmi összes
 külkereskedéstől 72 millio

forint bevételi hanem mutat,
 kovik, — de csak mutatkorik;
 mert részletekbe bocsátkorva,
 tulajdonítsunk bair ^(kivitt) a kerti
 és méri terményekből be-
 vételiül felhámitott 33 millió
 forintból 30 milliót, az
 állatok, állati termelések (bőr,
 zsír, gyapjú stb) kivételi bevé-
 teléből pedig 20 milliót s így
 összesen 50 millió forintot
 Magyarország: ^(ugyan) mennyi
 díszta hanem háramolhat ebből
 a magyar ^(ország) földművelő népre
 akkor, midőn éren Magyar-
 országnak csak egy évi összes
 egyenes és körvetett adója
 84 millió forintra megyen?

A magyarországi garda takarékosága.
 nak főjele.

Már éren adó nem is, is,
~~az~~ — melyből a folyó innéges
 évről is alig maradt 12-14
 millió firetetlen hátralék
 vissza, — azt bizonyítja, hogy a
 magyarországi földművelőnek
 nem rossz, nem könnyelmű, sőt
 inkább igen takarékos garda.
 nak kell lenni. És Magyarország
 földművelési főerejét éppen az
 alföldi gardaságok és gardák
 képezik. Az alföldi földművelő
 tehát kiválólag jó, szorgalmas
 és állandó gyarapodásra törek-
 vő garda; igaz ugyan, hogy nem
 osztja azon sajátosságos előne-
 vetet a kérszép iránt, mint

például Morvaországban a kána-
ni parasit, hogy azt élére vesse
láda fiókjában tartossagassá;
különösen a papírpénzt nem
igen kedveli; mikélyt annál fogva
valamieske kétségbeesés megta-
rithat, azt nem keverteti, ha-
nem arannyal kicseréli: beruk-
kásokba fekteti, vjtelket vesz,
kivált pedig marhái számára
örömet szaporítja. Statistikai
kimutatások tanúsítják, hogy
száz év óta aron a vidéken
nemcsak a öregbedett a marha-
létszám, dacára annak, hogy
Magyarországon a telekadó
behoratata óta a legelgetési
gazdálkodási rendszertől minő-
inkább eltérnek. Már magán-
esen baromterjesztési előmenek
is minő a magán, minő a
nemzeti vagyon növekedésére
mutat és éppen nem a ron-
gárdálkodás jele.

*Az alföldi inség közvetlen okai; az ország
fejlődésének leírása.*

† Közvetlenül

Nem a környelmű vagy ron-
gárdálkodás tehát, hanem in-
kább a föld minősége, az idő-
járás és egyéb elemi csapások
valának azok, melyek az ide-
alföldi inséget előidézték.

A magyarországi alvidékek
földje általában véve aron fe-
kese és kötetlen porondból áll,
mely legtermékenyebb ugyan,

A gabona egyébiránt nem ké-
 peri az alföldi garda egyedüli
 jövedelem forrását. Gardasági
 tőkéjének és jövedelmének ne-
 veres részét, a rendkívül nagy
 baromtenyésztés ~~te~~ teszi, mely-
 nek jelentékenységet a legelőh
 roppant terjedelme is feltűnteti.
 Többira ebből federi adó ter-
 het s egyéb kérs kiadásait. De
 éppen a múlt év derekán és
 ez év elején a marhavész is
 kiütött s a mi ettől mentve
 maradt, a vész ~~kivételében~~
~~el~~ hátráltatására elrendelt
 vásárrár miatt el nem adat-
 hatott. A gardának tehát ezen
 jövedelem-forrásából sem ~~volt~~
 lehetett ez által alkalma pénz-
 szereskedni. Minde mellett az
 adók hatónai erőhatalom ál-
 tal a legnagyobb szigorral haj-
 tatván be, a gardának, hogy
 arokat megfizethesse, nem ma-
 radt egyéb teendője, mint kevés
 megszerített gabona kísérletét,
 még pedig a kivétel hiánya
 miatt alacsony árakon eladni.
 Így vált tehát meg a garda utolsó
 gabonájától is, és pedig amennyi
 könnyebben, minthogy az idei
 termés február és martius ha-
 vában igen kedvező kilátással
 kecsegtetvén, az áraknak még
 további esökkenése nagyon való-

szimünek mutatkozott.

Áronban ezen kecsesgető remények a gazdag aratás iránt nem mentek teljese, de. Alföld rónáin a ten. meire néve april hava szo. kott rendezen döntő lemi, s már e hóban kezdődtek az állandó forró szelek, melyek május végeig folyvást tartva, mindent kiszáradtattak s az inség siralmas állapotának előidézői valának. Nemhogy ~~leg~~ legalább hórványos eső esett volna, de még legcsekélyebb harmat sem hullott. Erer-meg. erer mérő ősi-, ~~ezzel~~ s az egész reparevés ^{száradt} kianult, a nélkül, hogy azt valamikép hely. rehorni vagy pótolni lehetett volna. Degetők s merők ~~se~~ me. reven kiégtek, minck követ. kertében a ~~maradványok~~ bar. mokkal, hogy ereket csak még egy darabig eltarítani lehessen a különben is semmi remény. nyel nombirtató nyári ve. tés legeltették le; ezen vetések aronban nyomorú állásuk. nál fogva, csak rövid ideig szolgálhattak tápszerül; a kotti gyümölcsös fák ^{zöld} gajjaira s az épület födek salma tetőire is rá került a megégett s sora, — s a barom mindinkább elnyomorodott!... Hóval a

"a legrovidebb idő" alatt, min-
den, de minden elfogyott :
nem volt vesnivaló mag, nem
volt kenyérnek való gabona, nem
volt takarmány a marha száma-
ra, s a marha-letszám ~~az~~ is lega-
lább kirendelésnyire leolvadván : a
földművelő nemcsak eridei jöve-
delmétől látta magát megfosztva,
hanem fájdalomosan erre a mind-
inkább mélyebbülő" sebet is melyet
az arány gazdasági tökéjén ütött.
Mily gyorsan apadt le a marha-
letszám, erre szolgáljon példának
az, hogy hivatalos adatok szerint
a Kunságban, nevezetesen :

Kardragon 1861-ben volt : 6693 da-
rab sarvasmarha, 3192 ló, 81000
birká, 5500 sertés, — s ebből 1863-
dik évi július elején találhatott:
2170 darab sarvasmarha, 1780 ló,
1500 birká és 1200 sertés.

Törkevár volt 1861-ben : 6890 darab
sarvasmarha, 3000 ló, 62500 ~~lő~~
juh, 7500 sertés, — ebből maradt
1863-ban : 837 sarvasmarha, 1600
ló, 1772 juh és 1150 sertés.

Kisgyőralláson 1861-ben volt : 6700
darab sarvasmarha, 3400 ló,
33,240 juh, 7900 sertés, és volt
az idén júliusban : 634 darab sar-
vasmarha, 1780 ló, 1500 juh és
1200 sertés.

Kunszentmiklóson 1861-ben volt :
5000 darab sarvasmarha, 2300 ló,

*A marha-letszám gyors apadásának
példái.*

18,000 birka, 1800 sertés, — s ettől
1863-ban maradt: 1000 darab
szarvasmarha, 850 ló, 1900 birka
és 570 darab sertés.

Igar ugyan, hogy az ország foly.,
tán a baromnak egy részre
távolabb fekvő áldottabb vi.,
désekre hajtatott, hogy ott felé,
ből kiidültesse; ez azonban
csak igen kis részre volt, mert
a barom már elgyöngülve ar.,
ra, hogy nagyobb távolságokra
is elhajtathassék, ~~leg~~ jobbra
már útkörben elhullott, — vagy
a mi körül-belől egyre meg
csekély árért eladatott, ha t. i.
15-20 ftot egy ökrért, 5 ftot
egy lóért és 1 ftot egy birka.
ért árnak nevezni lehet.

A magyar kormány előintézkedései.

Alig kezdett még az országban
az Alföldöt fenyegető sárar.,
ságnak híre terjedni, alig hang.,
rott még fel az országnek leg.,
előseve: a magyar kormány
már is sietett gyors fellépése
által mindazon előintézkedéseket
megtenni, melyek alapján az
ország káros következményeit
némielég még megelőzhetőnek
vagy legalább enyhíthetőnek
gondolta. Különösen Magyar.,
országban ez időszakra kir.,
udvari Főkanclárja Jorgách
Antal gróf öntudója csakhamar

A bajeltérmentelésre, a vész eny.
hírére

ma is megalakuló

extracur.

belátva ezen állapotoknak
aggasztó és az egész Ország,
bírodalmára nagyhorde-rövel
bíró súlyos voltak, melyen
vevé' sive're er igyet, s ében
semekkel kísérvé art, Tharofias
burgalommal s kettőzött erély.
lyel ragadta meg a magyar
Kormányzat kezeiben levő ~~the~~ ne.
her tudját. Fondoskodásból
ma folyó évi június 4-én
egy kir. udv. rendelvényt inté.
zett a magyar kir. udv. kan.
cellária a magyar kir. hely.
tartótanácskor, melyben ezen
kormányzati figgelmét az
országban uralkodó aszály
~~beállt~~ ^{beállt} sornosi követkorné.
nyeire fölkeve irányorva,
egyszermind ugyanazt föl.
hívta, hogy kedéből Abonyi
Bárány tanácsost a sárra.
ság súlyos vidékekre halan.
dek nélkül kiküldvén, az arok.
ban az aggályt ébrentő körül.
ményeket a megyei kormány.
zókkal együtt megvizsgálja sa
tapasztalandókról jelentést
adjon be, azon midőket és cor.
köröket, melyek által ~~köztér~~
ságilag a tárnadható káros
követkerményeket résben eny.
kíteni résben pedig meggátolni
lehesne tüzetesen kijelölve,
hogy azon eretnek alapján

[Helytartásban szenvedő vidékeink

a magyar kir. helytartótanács az udv. kancelláriához véle-
ményt terjesztessen fel. Mi-
után pedig a súlytott vidé-
kek birókos lakosainak nagyon
érdekeikben állott, hogy ily kö-
rülmények közt köradózási
kötelmeik is lehetőleg támogat-
sánnak: ugyanazért a kancell-
lária egy uttal a cs. k. pénz-
ügyminisiteriumot is meg-
kereste, miszerint Magyar-
országon működő köteleit
hasonlóul birra meg arról, mi-
ként ereik is a kiküldendő hely-
tartótanács tanácsossal egyet-
értésbe lépve, a célul kitű-
rtt nemlét, nyomorúsok és
tárgyalásokban körreműköd-
jenek, hogy az uralkodó romor-
viszonyokról közvetlenül saját
tapasztalásukkal maguknak
bizonyosságot szerelve, a lakó-
sok adófizetési helyzetéről önré-
szükről is kellő jelentést tehes-
senek.

Er való az inségre vonatkozólag
a magyar kormány működésé-
nek, intézkedése körüli sorainak
keinduló pontja, melynek körüli
idejéből egyrészt mind az is meg-
ítélhető, hogy a magyar kormány
nyon e részben semmi mu-
lasztás vagy késedelemnek
terhe nem fekszik.

Megindítván ekként a kormány
az inség irányjában működését,

ar öta ar a legnagyobb leve.,
 kenysséggel folytatta. Míg
 egy felől a magyar kir. hely.,
 tartózkodás ar ország rivében
 Budán, mint egy körpontól
 ar ~~szász~~ uralkodó anélkül dolgoz.
~~Budapesti magyar kir. ud. kancelláriáján.~~
~~Magyar kir. ud. kancelláriáján.~~
 ban, a sárasság terjedelmén,
 re, ar aratásbeli keltetésre,
 gabna és takarmány-kezelésre
 a sütködők segélyezésére
 nére magának hivatalos
 utakon ar egész országból mi.,
 előbbi világos és hiteles cse.,
 tetes kerenni, ~~szász~~ Abonyi
 Budán tanácsosait pedig a
 Tisza vidékének megvirsgá.,
 láására királyi birtokként
 kiiktatni ~~sietett~~: addig más
^{meg} felől ~~az~~ ^(a magyar kir. ud. kancelláriáján) ~~szász~~ ^{szász} ~~szász~~
 megkezdett és pedig gyorsabb
 eljárás végett rítésekben a pén.,
 ügy-kereskedelmi minis.,
 umok megbízottjaival ^{S^d} ~~szász~~
 kormány ^{több} ~~szász~~ ^{szász} ~~szász~~
 férfiakal ar előleges tanács.,
 korások aron nagyobb mértékű
 intézkedésekre nére, melyeknek
 szükségességét ar inség növeke.,
 desének híre mindinkább való.,
 szömvé. leve.

De nem csupán magát a kormányt
 foglalkoztatá ar inség ügye. Ar
 anélkül föltéti aggodalmak pa.,
 nasos hangjai csakhamar a Tró.,
 míg is feljutván, — Ar ki né.,

peinek jölleret és boldogsá-
gát mindszíntelen mélyen
szívükben ~~száraz~~ viseli, kü-
nek fegyelmét Birodalomban
semmi esemény hi nem ke-
rülheti, — Fő Terence József
Austria Császára s Magyar-
országok is apostoli királyi
Tetsége, kü alapszabályának rend-
közül gondos Átvoja, már
június 19-én következő tartal-
mú legfelsőbb Kézikötet mel-
törtéztott magyar kir. udvari
Főkanclárjához intérmé:

„Kedves gróf Torgách! Tudó-
másonra esvén, hogy Magyaror-
szágomnak némely rébreiben az
uralgó sárarság következőben
nagyobb mérvű inség állott, be s
forró okajtasom levén ezen leke-
tőleg segítni: meghagyom Önnök,
hogy Nekem az ut és módrol, mi-
ként lehetne e segítyt a legrovi-
debb idő alatt ~~alkalmazni~~ léte-
síteni, úgy az erre kívántató s
alkalmazható eszközök terjelmé-
ről is, a legnagyobb gyorsasággal
jól megfontolt javaslatokat ter-
jesse elő.”

E fejedelmi köröt mintegy villám-
szárnyakon röptű angyal járta
be az Országot, — a melynek ihletése
a csüggedőkbe bátorságot, a szenvedők-
be enyhülést, a lesújtottakba a vi-
gasztalás bálsamát öntötte; de
máskéül a kormány működéseit-
nek is nagyobb erőt kölcsönözött, s

újabb lendületet adott. A magyar
 kir. helytartótanács minőjárt
 felhatalmaztatott ^(eggyelőre is) miszerint a
 kiküldött kir. bírtos által, a
 kiválólqg sütkölködők közt, a
 körsígek után, részben előlege,
 rés, részben pedig ajándékozás
 képen, az országos alaptól
 50000 fligterjesheti pénzüsséget
 osztathasson ki. A magyar kir.
 udv. kancelláriájánál az előleges
 intézkedések iránti tárgyalások
 sietséggel folytattattak. Ezen a
 főkancellár ö'estríjja elnöklése
 alatt tanácskozó birótszág már
 ekkor kiterjeszté ugyan figgel,
 met, mind azon segélyezésre
 mely okvetlenül megkívántatik,
 hogy a legégetőbb inség enyhít,
 tessék, minő pedig azon rend,
 szabályokra melyek által a meg-
 látogatott vidékeknek jövedelmi
 források nyitassanak meg, mind
 végül azon eszközökre, melyek ál-
 tal a jelen inség következmé-
 nyeinek a jövőre való kikötése
 lehetőségig elháríttassék: mint,
 hogy azonban az ebbeli intézkedé-
 sek terjedelme a fennforgó sütk,
 ség arányától függött, de a
 melynek mérvét ekkor még meg-
 határozni nem lehetett, miután
 a megindított vizsgálatok még
 befejezve nem valának, — s mint,

hogy továbbá a birodalom egyéb
 részeiben kedvezőtlen termés nem
 (igen mutatkozik, s így gabona hi-
 ánytól vagy a ^{mek}gabona kül-
 nös megdrágulásától tartani
 még "elégendő" okok nem forogtak szem-
 a bizottság azon elintézésére,
 re hogy eszmétől is, hogy mind-
 járt gabona vásároltassék össze,
 elkerülvén, ez uttal csak abban
 állapodott meg, hogy egyelőre
 inkább nagyobbkerü körmunk-
 kák megindítása által nyuj-
 tassék ~~megindítás~~ alkalom a sú-
 kölködi nép életére megke-
 resésre. Er irányban tettett tehát
 az Ő Felsége által legkegyelmesebben
 kívánt javaslat legfelsőbb helyre,
 és pedig oly nagy gyorsasággal,
 miszerint ennek folytatán ősa-
 szári és apostoli királyi Fel-
 sége már június 25-én
 legk. megegyezni méltóztatott,
 hogy körhatalmi építkezési cé-
 lokra az államkincstártól a ma-
 gyarországi közigaargatási sük-
 ségletek rovására egyelőre
 50,000 ft. folyóvát tétessék, egy-
 szerre mind Ő Felsége azt is jóvá-
 hagyni méltóztatván, hogy ez
 uttal még gabona bevételek
 nettó részvények, de arról, hogy a sük-
 séget látó vidékekre a maga-
 nosok általi gabona-szállítás ter-

kelt legf. elhatározással

c. eln.

ugyan

Inségi biróságok.

lehetőleg könnyítessék, gondos-
 kodva legyen. Ezen legk. engedé-
 lyezett összegnek legerőltetőbb
 felhasználása a magyar kir.
 helytartótanácsra bízott, mely
 által er. idő tájban már az in-
 ségi ügyek veretése is kereleése
 akként rendeltetett, hogy az inség
 ügyét az országban legfőbb vonal-
 ban saját kebelében két - u. m.
 egy főbirottság - ^(kir.) a helytartó vagy
 helyettese elnöklése alatt, a főelők
 megállapítására, s egy albirottság
^(helytartósági) egy elnök veretése alatt, a r. é.
 letékre nézve - intézve; az inséges
 megyékben az inséges ügyet pedig
~~megyei~~ a megyének érselemre, va-
 gy a megyének s burgoságra kitűnő
 tagjaiból a megyei kormányzó
 elnöklése alatt alakuló megyei
 körponti inségi biróságok ke-
 reljék; a megyei körponti biróság
~~közleg~~ közlegét képerik a járási
 és legalsó vonalban a körsegi
 biróságok; a járási biróság-
 gok minczenek mindenütt fel-
 állítva, ahol t. i. nélkülözhetők,
 ellenben ~~körsegi~~ az inséges terü-
 let mindegyik körségében léterik
~~az~~ az eljárák, lelők s a leg-
 többet adó lakosok 5 - 10 - 15 -
 tagjaiból alakult inségi birón-
 ságok. A megyei, járási és körse-
 gi inségi biróságok főfelada-

taul türeless ki átalában ve,
 ve: ébren örködni az inség
 fölött, hol a nyomor által élet
 támadtatnék meg rögtön
 segélyt nyújtani, könyörado.,
 mányok gyűjtését eszközölni,
 az inség szenvedelméről, növeke.,
 de:éről, az igényelt segély many,
 nyiségeiről hiteles kimutatásokkal
 kérnitemi. Ereken kívül pedig: a
 megyei körponti inség-bizottságok
 dolga a felügyelet és ellenőrködés
 a ^{szem} besurult kölcsönök, vetőmagok
 és ^{könyör} ~~adományok~~ ^{adományok} felett, s ezeknek
 a községek általi helyes kiosztása,
 továbbá a megye határában meg.
 indított közmunkák s azoknál
 a szükségesek kellő arányban
 alkalmazása felett; — a községi
 bizottságok feladata: a ^{szem} kölcsönök
 kiosztásában névvel felelősséget köte.
 tességben lelkiismeretesen eljárni;
 sulyos felelősség terhe alatt felelős.
 ni, hogy a kölcsönökön kiosztott
 vetőmag, az illetők által valóban
 vetésre használtassék, — az ellen.
 örködés módját a megyei bizott.,
 ság határozzék meg; az eszaki
 egyetemes községek ellen fellépni,
 a közéletmi szerkezet ~~szeg~~ ^{szeg} elegendő
 díszegére a piarcsokon ügyelni;
 a semmi vagy csekély földbirtokú,
~~szeg~~ ^{szeg} közmunkákra képes sű.,
 kölködők, közmunkákra alkal.
 marás tekintetéből összeírja
 s őket munkajegygyel ellátja; azon
 szükségűk elartásáról, kiket

sem kölcsönök sem közmunkák
által segíteni nem lehet, gon-
doskodik, s e végből a saját községe,
belicéket örszeirja, az idegen község
~~belicékre~~ a községbeli ide-
genek irányában pedig a ferm-
állí' rendészeti szabályokat ta-
pintatos erélyvel kereli; ezen
szükségködök segéltye ^{kvészté} ~~kvészté~~ községben,
ben, hanem rendszeren természetben,
eledelekben osztatik ki, mely célból
közkonnyak és sütőházak felállí-
tásáról is a községi bizottság kö-
vében áll gondoskodni; az ily sütkö-
ködöket helyzetükkel megfőző és
erejüket sül nem terhelő kisebb
házi vagy községbeli munkák-
teljesítésére soríthatja.

Egyébiránt az inségben követhet
nem szenvedő megyékben s vidéke-
ken is állíttattak fel ily megyei
s vidéki központi és albizottságok,
melyeknek feladata azonban csak
kiszórolag könyöradományok
gyűjtésére sorítkozik, mi iránt
az országban körfelkérés tette-
lett.

Végül a kormány előleges inté-
kezésai körben arról sem fele-
kezett meg, hogy a gabna keres-
kedés szabadságát meheríthető
minden korláttal lehetség
szerint elhárítson s e célból
a börtönmunkásságu dunafeje-
delenségi tartományok felé
még a ^{horvati} ~~horvati~~ vármok ~~meg~~ ide,

A gabnakereskedés szabadsága.

leges megnyitásával is törté-
neket s a belföldi vasút- és
gőzhajó-társaságokat a gabonák
mosságotlanságának ároni csökkentésére
rábírta.

*Ar inség megismerésére kiküldött
kir. birtos körúja.*

Imig ekként a magyar kir.
mány a körülmények miatt
előleges rendelkezéseket a magy.
körültekintéssel és burgalom-
mal intézte: az alatt a Ti.
sra vidékre kiküldött kir.
birtos megbízatásának gyors és
erélyes teljesítésében fáradozott.
Gyakori kimerítő jelentései, melyek
^(személyes alkalmatossággal)
ket a hivatalos úgában, a ma-
gyar kir. helytartótanácskor fel-
terjesztett, nagy tevékenységgel
munkáit, hír naplóit kiperik
ar inség állapotának, ar inségi
statisticának maradó be-
számolásán érdekes adatokat szor-
gáltaknak.

Királyi birtosi működését leg-
~~előbb~~ előbb is az alföld felvidé-
kén kezdte meg. Tuncus el-
érkezett Desseoffy L. penniggi
tanácsos társaságában - Kobor-
lóra, mely merőváros a Hajdú-
kerületben fekszik. Innen kirá-
dóva, a kerületi küldöttség kísé-
tében a Koborlói, balmarújvá-
rosi, bősor minyi, nádási, dorogi
s hadházi határokat tekintették
meg. Meglepően leverő kép vala

ar, mely e határokon feltűnt.
 A rendkívül ritka s alig aran-
 nyi magas öszi vetések kalá-
 saiban ritkán volt található
 mag s az is majdnem haszon-
 vetészetlen; rab, cirpa még romo-
 ribb állapotban; nem kis részben
 kette leverőbbé e helyrekes aron kö-
 rülmény, hogy e ritka s alacsony
 vetéseket alig való lehetséges öszi-
 takarítani a végre, hogy legalább
~~némi~~ ^{hossz} sovány takarmányt nyer-
 zenek belőle, a kiasott kaszálok
 és legelők némi körpötlőségre.
 Tokorra itt a csapást az is, mi-
 szerint éppen június vége felé
~~az~~ a laposabb tájakon némi
 reménytel birtati ~~ter~~ vetési
 is jégrápor által dultak fel,
 mi által a tengeri is, mely-
 nek termésébe a garda még
 egyedüli bírálni helyerte, na-
 gyon sokat szenvedett.

Alsó-Babócsa megye szintén a
 nyomor képet tünteti el; de
 Polgár és Egyek községek körül,
 más állapotot köréve, még sem
 annyira mint a Hajdúkerület.
Bihar megyében, a nagy Debre-
 czen szék. kör város 15 $\square$ mért.
 földnyi határa semmivel sem
 különb a hajdú-városokénál.
 Hi az ország leg^{híresebb} ~~legnagyobb~~ pusztá-
 jáit a hortobágyi 24000 hold-
 nyi térség legelőt annak előtte
 látta, most alig is merne rá;

nyújtásnak, mint a kender
 nyövesék a bírák, melyből
 ha a bevetett magnak negyed-
 része kikerült, szerencsének
 tartatott. Ugyanazon fokán áll
 a nyomornak kunhegyes, ma-
 daras, kisújszállás, Törkeve,
 Kunzent-mátson kőrségek
 200,000 holdra menő roppant
 határa is. Valamivel kedvezőbb
 helyre van a Tisza ^(a Törökországban) tülfein
 Törökország is Törökország, a
 dombor ar insig itt is komoly-
 sünnen mutatkorik. Nagykun-
 ságnak aron roppant, vesz-
 teséget sem lehet érintette,
 nál hagyni, mely baromteryes,
 tevék ~~amiféle~~ közelebb érte;
 másfél év alatt mindössze
 249, 248 darab markója kul-
 lott el; e némben mennyi
 véres verejték eredménye, ^{mennyi}
 korgalom keresménye van
 oda, a nemzeti vagyon tőke-
 jének nem csekély csorbulására!
Hevesmegye nagyobb része sin-
 tén áldozata a mostani idő-
 járásnak, s mi a külénben
 is süjtő helyeket még aggar-
 tobbá teszi, az a romori kö-
 rülmény, hogy e sajón arány-
 lag sokkal ~~kevesebb~~ ^{naggyobb} a kéri-mu-
 kajok után élő birtoktala-
 nok háma, mint az ország

más legtöbb részében. Nagy ar
 oly kisebb birtokokok mennyi-
 sége is, kiknek ez idő szerint
 semmijük sem teremvén,
 a birtoktalan nép gyászsorosa
 jutott osztály-résrül. Hevesme-
 gyé területén, különösen mint
 egy 30 tiszta-vidéki község van
 aggasztó állapotban; ahol leg-
 jobb^{volt} az öszi vetés, on legfőbb
 a bevetett mag várakozt. Ta-
 vasi, tengeri, kaszáló-termes
 is legelőhiányában, mint csak
 vár südeleg az éhség kínorta
 barom, alig levén már ereje
 kinyát sűrűn és bögéssel
 fejezni ki. Itt már a termés
 tavai is fölöttebb volt.

Békés megyének nincs határa,
 mely csak tűrhető termést is igényel.
 Minden termésménya tönkre van
 téve, hol az öszi vetés valamit ter-
 met is legjobban fűzetett, nem haladta
 meg a két magot; tavasi kalászos
 vetésményeinek legjobb termése fél
 magot adott.

Csongrád megyében aron csak egy
 öszi vetésből, mi itt-ott megmaradt
 és a legjobb vala, félmagot nyert
 a gorda; tavasi vetések jobbra
 legelőnek használtattak fel; a
 tengeri is teljesen kisélt; legna-
 gyobb községeinek határai s
 erekként keged szab. kir. városai
 is a legsiralmasab állapotban
 vannak; sok helyen az őszi

keserű poharának esordultig teléséig a jég pusztításai is járultak.

Csanád megye helyzete semmiel sem kedvezőbb; ősi-tavasivetés, tengeri, burgonya és dohány mind káros, megsemmisítve. Csanád megyében csak az idén 22,000 darab szarvasmarha pusztult el. Valamint Békés megyében a kertiakkal együtt 44.696-ra, Csongrád megyében 20450-re; így Csanád megyében is föltétl. nagyra, mintegy 22.462-re megy a teljesen vagyontalán, semmi nélkül és most az inség nyomoraival küzdő egyének száma. Csapán a batonyai járás 10 községében 2369 ily szerencsétlen találhatók, kiknek ~~é~~ betevő falatjuk nincsen.

Arad megyének is csak egyes helyei kiméltettek meg a szárazság dulásaitól, ellenben mintegy 30 község illetőleg pusztá kántára kintén odavan. Egyedül a Lonkáság 10 községében vala aránylag meglehetősen termés. Arad megye hegysegei között seink is kaszáltak az emberek, de ami az órák sükséggel szemben alig arhető számban. A Somoridos Bel, Sősolnok megye és Kövérvidéknek helyzete sem sokkal enyhébb az ~~amúgy~~ Alföldénél; a te mesi Bánság pedig, ez az országnek

legáldottabb részre, a művelésre
 leghálódatosb^(zseres, kövér) földje, a gárdáinak.
 nak paradicsoma, hol a termé-
 ses paraz termékenységével sok-
 ta jutalmarni a hintővető
 fáradozásait, most ~~az~~ Alfölddel
 vetekszik, s aránylag azt talán
 még fölül is múlja — az in-
 ségben, melynek legelső jelei is
 élénkebb sötétben itt mutatkoznak.

Torontálmegyében a bura^{ritka és} fellábnyi
 magassági sárainak silányka-
 lánaiban alig volt néhány ösze-
 rszagosított sötét talátható. Egy
 holdföld jobbadán csak 1 perso-
 ni mérték adott ott, hol máshol
 csak körépszerű termés 25-30
 méterrel jutalmazott. Elemér,
 Écska, Beodra, Bárdány s Nagy-
 becskerek határai, ezen egyébkor
 legduzsabb és kies vidékek oly
 bús képet mutatának, minőt
 az ország legmostohább tájai
 sem soktak feltüntetni. E
 megyében egyedül Billés, Sándor,
 Lára, Csataid és Lovrin hatá-
 rai valának térrhető állapotban.

Temesmegye ugyanazon sor-
 oszja Torontállal; 10 kör^{es}egében
 már teljes sükség uralkodik 16 kör-
 ség ~~a legnagyobb~~ nem nagy inség
 elé; csupán 16 kör ség örvend-
 het enyhébb sorsnak.

Krassó megye helyrete valamivel
 vigasztalóbb; itt lehetett rölgge-
 per is a legelőföldön láthatni;
 sőt is termett valami. A süksé-

ség leginkább termes és Jégár táján
fenyegető.

Bácsbodrog megye nyugati részén
meglehetősen vala a termés; ellenben
keleti részén a Tisza felé és annak
mentén szintén nagyon sújtá
az aszály; Telső-szent-ivány, Jan.,
Kovács, Mélykút és Almás körzések
kivételével.

Valamint Csánád és Arad megyék
ben, úgy a Bánságban is itt kü-
lönösen Torontálmegyében nem kis
mértékben fokozza az uralkodó
ínséget azon körülmény, miszerint
ezen vidékeken igen nagy a pusztá-
ságon, minők itt az osztrák
nemzetibank keresése alatti kincs,
tárré, ~~b. Liza~~ uradalmak s továbbá
a b. Sina, a rágrábi érnékség és
káptalan s még néhány nagy
birtokos uradalmakhoz tartozó
helyek, — elhelyezett, birtokból vagy
felesföldből élő birtoktalan tele-
pítvényesek száma, kik földjei-
ket mint rendszeren úgy az idén
is leginkább dohánytermesztésre
fordították, a dohány áránban 4-
5-szöri ültetés után is kivé-
sült. Magában Torontálmegyében
63000 ily telepítvényes áll a való-
di nyomornak köztében, kik sor-
galmakon kívül más rálog-
gal nem bírván, ^{leginkább} csak úgy mint,
teszik meg a végszékségtől, ha
uraik által, körös jótállásuk
mellett több év alatt tölthetők esen-

A birtoktalan telepítvényes
kertészek.

kéty kamati' kölesönökben
vagy dohány-termesztésre elő-
tegerésükben részesítették, — mi
iránt a kormány ezen uraságo-
kat felszólítani annál fogva
mulasztathatlan kötelességének
ismerte.

Felvidéki inség.

Ily jelenségek tárván fel
a magyar Alföld és temesi
Bánság körgazdasági viszonyai
felől a nevezett kir. birtosnak
néhány rövid hét alatt bevé-
zett körutja folytán, — ha
nem követjük is őt tovább ké-
sőbbi kiküldetésének azon ut-
jában, melyet a felső megyék,
ben tőn, ha ^{mellőzzük is tőn} ~~amennyire lehet~~
^{reszesen föltüntetni} ~~arra~~ azon tapasztalatok,
melyeket ~~amennyire lehet~~ ^{arra} Abauj megye sikerei és
göneri járásában az arány okor-
ta hátrókról, a kéri munkája
után elő HERNÁD vidéki néps-
és Szepesben a vészévény miatt
keresetét nem folytatható bá-
nyamunkások somori helyre-
ről, Borsod megyének inséges te-
rületeiről, s az ezen megyékben
folyvást tartó marhavészről,
a sertések és sertéskas házi álla-
tok nagy pusztulásairól
szertett: — azt hisszük, hogy a
magyarországi inséges állapot
terjét, már a fölbbsiek által is
kerfelett bőven vala alkalmunk

Az inség közelebbi s távolabbi okait, mellékkörülményeit s terjedelmét — ily bőven is hosszasan azért emeltük ki, hogy ekként aron sebet, ^(melyet) a korábbi év silány termései, marhavész, aszály s egyéb csapások összevételére a magyarországi nemzeti gondoskodáson ülőtek, egész merelenségében, nagyságában is mélységében föltekartarván; ez által egyszerre mind önként feltűrhetővé tegyék aron szükséglet ~~nagyságán~~ aránylagos nagyságát is, mely a seb óriási ürének betöltésére, nem, — csak befödésre, s erre meghívántatik. Azért emlíjük esupán a seb befödését, mert a magyarországi eren inséges állapotnál, amak terjedelménél fogva, nem a vesztesség kipótlásáról, teljes helyrehozásáról, hanem csak a szükség enyhítéséről és további hárszetek eljérvételéről lehetvén szó: így a kormány is legjobb akarata szerint ^(esupán) ~~csak~~ eren lehetőséget vehette legfőbb figyelmébe.

A kormány időközi intézkedései.

Mik az inség enyhítése tekintetében időközben a kormány részéről a már említett ~~tett~~ előintézkedéseken kívül történtek, ezeket fő

leg a következők képerit:

Magyarországon az ideigle-
nesen fennálló telekadó rend,
szer szerint, a földadói alapját
a természetbeli jövedelem képeri,
s a tartós társaság épen ezen
alapot vontatván meg: a pénzü-
gyminisztérium már július
elején körleveli utján elrendel-
ni szives vata, hogy az adófiz-
zetési végrehajtások az inség
területén felfüggesztessenek s
hol csak lehetségesnek mutat,
korik a hárosodott aggodó föld-
birtokok adójok megfizetési,
sére nére, minden hitelhető
kíméletben részesíthessenek s
ott ahol a szenvedett károok
miatt és más jövedelmek hi-
ányában valósigos szükség s
adófizetési képtelenség bizonyul
be: az adós kérelmére adófizetési,
si haladék vagy adóelengedés
engedélyeztetvén.

Az ország kisebb földbirtokosai
részeire, kiknél különben a nem-
zeti gazdaságnak nagy ereje
összpontosul, de a kik anyagi
móddal s oly terjedelmű ingat-
lansággal még sem bírnak,
hogy önmagukból vagy saját
hitelők utján a szenvedett
vesztésegeket némileg pótolhat-
nák s selkük kellő művelését

az inség alatt is folytathat.,
 náik, - hogy a kormány által
 egyelőre is valamennyi pénz,
 belső előlegek adassanak
 sürgetősnek tapasztaltván:
 Öcsánári és apostoli hit.
 Tetsze Julius II-dikén kelt leg.
 felsőbb határozatával a Ma.
 gyarországon jelenleg uralkodó
 inség enyhítése céljából, különö.
 sen pedig azért, hogy a hiányzó
 vétőmag vétele s a szükséges
 igavonó munka bevétele vé.
 gett az inséggel látogatott
 községekben pénzbeli előlegek
 onathassanak ki, legkegyel.
 mesebben megengedni mel.
 tóztatott, miszerint a magyar
 országos alap részére az állam.
 kincstárból kétmillio forintnyi
 kamat nélküli kölcsön bir.
 tosítottassék s hogy ezen hitelt
 az előforduló szükségletekhez
 képest kívántató összegek ki.
 fizethessenek; e kölcsönnek
 kerülése és hova fordítása iránti
 intézkedések a magyar hit.
 helytartóságnak kezében, sem.
 álló inségi-birodság feladatai
 köré soroltatván.

De ezen legkegyelmesebb előleges ado.
 mány csak annyi lévén a
 tenger szükségben, mint az éhe.
 rők egy falat, a romjához

Másrészről pedig az öszi vetés ideje
is közeledve

naik egy csöpp, a kormány
"örsz. és apost. kir. felsége"
nek szeptember 4-én kelt legf.
~~parancs~~ utólagos jóváhagyása
mellett, azon nagybecsű előre-
látó intézkedést is tette, hogy
az ~~ország~~ ~~ország~~ ~~ország~~ ~~ország~~ hi-
tel-^{intézet} ~~ország~~ által a legnagyobb
csőndben és hirtelenséggel
700,000 méter tiszta buriból
és 300,000 méter rorsból álló
jóminőségű vetőmagot össze-
vásároltatván, az még kel-
előben mindazon helyekre
elküldöttatta, hol vetőmagban
a legnagyobb hiány és szükség
mutatkozott; e magnak kiosz-
tása a körzetek seregek jóváhagyása
mellett illető lakosai köré a
legjuttányosab kölesönképen
s ~~meg~~ kevesebb terhelő feltétel
alatt eszközöltetvén.

A végintézkedés alapjai.

Mintán pedig időközben az ország
gos inség terjedelmére s e szükség-
séglet arányára vonatkozó hi-
vatalos adatok beértek, s ebből
véleményes ^{vég} jelentését a kiküld-
ve volt kir. birtos is előterjente:
erek alapján a körzetek köré-
sekk merültek fel s vétenek a
kormány által tárgyalás alá:

1. Miköz és mely méroben fe-
seretessék be ~~de~~ a jövő évi termés a-
lappaul szolgáló ősi és tavaszi

vetőmag?

2) Miként és mely arányban
födöttessenek az inszige-
rűk és évi minden jöve-
delmeiktől megfontolt kis
és nagyobb gárdának vetőma-
gon s kenyéren kívüli egyéb
égető szükségai?

3) Hogyan s minő mértékben
legyen a szűkölködők egy évi
kenyeréről gondoskodva?

Ezen kérdéseknek megfelelőleg,
mindenek előtt a segély forrása-
ra nézve az véleményem az,
hogy miután a különben is
annyira ~~magyarországi~~ igénybevett
magyar országos alap elegendő
erővel távolról sem bír ily
nagy teher elviselésére, s mi-
után az ország törvényhó-
rú förendi és képviselői testüle-
te melynek segélyről gondos-
kodni hivatása volna az
idő szerint nem működik: te-
hát az államkincstártól kéret-
sék a segélyre fordítandó pénz
az országos alap által lassan-
ként "fővelendő" országos
kötesőnül. A segélyezés mód-
ját illetőleg pedig az nyert esik,
hamar elvileges megállapodást,
hogy a segélyezés — (az 1. és 2-
dik kérdésre nézve):

a) Kötesőnők által: 1) vetőmag
ban és 2) kérszénben; (a 3-dik
kérdésre nézve pedig):

b) Segedeleme nyújtás: 3) kör.

munkák elrendelése és elősegítése,
se és a könyvtárakományok
által történjék. Ezt sem előt-
 tártva;

Vetőmag sikersejlet.

ad a aron kérdésre: kikrebel,
 tessék vetőmaggal és mennyi-
 re menjen annak értéke, — úgy
 találtatott, hogy ha magán a tu-
 lajdontképeni inséges területen
 léterő 26 i. 670 kis (azaz 100 holdnál
 többet nem bíró) gardának csak
 $\frac{2}{3}$ -da láttatik is el vetőmaggal
 — fölkételeve misurint $\frac{1}{3}$ -da
 tavali vagy idei terméséből
 vagy saját magán hitelére
 kölcsönve magból sikersejlet
 federheti, — az ekkint segélye-
 rendő kisgardák száma 174.666
 ra ^{terjed} ~~magy~~, s ha ezek mindegyikére
 egyre-másra csupán 6 pozs.
 mérő gabna ^{vételik} ~~számláltatik~~ is, az
 ösinek való bíra: 1047.996 p. mé.
 rőre, s mérője csak 4 f. 50 krral
 számláltván: — 4.715.982 ftra

s a tavaszi jelesen len

geri 174.666 p. mérőre,
 s mérője csak 2 f. 50 krral
 számláltván . . . : 436.665 ftra;
 árpa 523.998 p. mé.
 rőre s mérője csak
 2 f. 50 krral számláltván: 1.047.996 ftra;
 zab 523.998 p. mérőre
 s mérője csak 1 f. 50 krral
 való számláltván: 785.997 ftra

s így öszi és tavaszi ösre: 6.986.640 ftra
 menend; ~~de~~ figyelemmel aron-
 ban a gabna árak folytonos

emelkedésére tekintve az
alföldi s bányási területeken
kivüli vidékeken hasonló
sűrűséget szenvedő kisgardák
hason segélyezésének sűrűsége-
gességét; az összes vetőmag
sűrűségletnek ára és pedig
az ösrie' . . . . . 6.500,000 ftm
a tavaszi' . . . . . 3.000,000 ftm
együtt: . . . . . 9.500,000 ftm
v. értékben birva'nt tekinthetik.

Pénzkölcsön sűrűséglet.

ad ß, aron kérdésre: kik rész-
tessenek pénzpénzbeli kölcsönben
s mennyire menjen az, — úgy,
található, miszerint nem csak
maga'n de kör- és az állam jól
felfogott érdekai is visszatart-
sithatlanul kívánják, miszerint
pénzkölcsönökben ~~az állam~~
~~magának~~ a tulajdonképeni inséges
területek ne csak kis (1000 hol-
nál többel nem bíró) de nagyobb
(1000 holtnál többel nem bíró)
gardái is ~~magának~~ a lehető-
séghez képest részvételben;
részvételnek pedig nem csak azért,
mert ezeknek aránylag époly nagy
feladat háttartásuk mellett gar-
daságuk további formálására,
a sűrűséges gabna, marha és ta-
karmány beszerzése, igazvonó ber-
mák kitéleltetése, — róval gar-
dasági beruházásuk lehető rend-
behozása, mint a kisebb gar-
dáknak; nem csak azért mert
épígy mint a kisgardák más,
hormán kölcsönt vehi, ha

csak vérsopó rursorások kar-
jai közé nem akarják magu-
kat végvesztőkre vetni, — ~~kegye~~
és a harai pénzviszonyoknál fogva
képszelnek; nem csak azért mert
az ország körépsonnilyát képví-
selvén, ^{valamint} ~~magy~~ erkölcsi ügy anya-
gi erejökneél fogva az ország
lakossága legfontosb részeiél
tekintethetők; nem csak azért, hogy
az állam érdekeinek megfelelőleg
újra adóképes állapotra segít-
lessenek; hanem azért is, mert
ha még jelenleg ugyan ök maguk
lőbbnyire oly helyzetben vannak
is, hogy másokat, nuveretesen
cselédjeiket eltartani, volt jobba-
gyaikat istápolni képesek; de
teljes valóságnüséggel várható,
hogy ez inséges időben, s min-
den jövedelm hiátnyában nem-
sokára anyagi forrásaitat
kimeríteni s hiúségeiket elfo-
gyasztani kényserülve, kölcsön-
beli segély nélkül szinte'n ar-
rigorübb körülmények közé
juthatnának, hogy garádko-
dásukba és háztartásukba öszeb-
huródva, emberbaráti gondjai-
kat is meg kellene másoktól
vonnok s így utóbb nem csak
öregjök magukra, de arakra
is hikt még most általuk lét-
tatnak el, szinte'n az állam-
nak kellene segélyerő kerét ki-

61.

terjeszteni; holott ellenben, ha az álladalom aránylagos köl., csönötkkel az ily földbirtoko., sokat is eleve ellátja; akkor ezen egyrészt segélyezés által biztosítva lesz az ezen birto., hosok által fenntartott me., igényebb népnek sorsa is.

Ezen részletelési elv mellett már most azon 5 millió hold földből, mely a tulajdonképeni inséges területet képezi, ha az állami kölcsön nem igénylő kincstár, egyházi s egyéb nagy birtokok tulajdonát tevő 1 millió hold levonatik, — 4. ~~millio~~ millió hold föld esik a kölcsönre sorultakra; ~~ez~~ ^{ez} pedig ezen 4 millió hold $\frac{1}{4}$ = de a kis- és $\frac{3}{4}$ = de a nagyobb birtokok körében levén, ha ehhez képest a kisbirtokoknak — kik a nélkülözéshez inkább szoktak, s kik részre külön vetőmag már főlebb rárakított és kenyér részben alább rárakítottik, — hol. daniént 2 ft kölcsön fog jutni, latni, ^{ore} ~~er~~ — 2000000 ft ~~igényeltet~~ ^{igényeltet} ~~ik~~; a három millió holdat ^{örök} bíró nagyobb birtokok pedig — kiknek kerélszi szükséglete már terhesebbek, — egy holdra 3 ftot rárakítva. — 9.000000 ft igényeltetik, s így a közpénz kölcsön-szükséglet összesen 11.000000 ft-ra tehető, a nél.

Ch. /

kül, hogy ezen kölcsön által a folyó valaminis a hátralevő adók fizetési lehetősége ném, ba vésetett volna. De eltekintve ettől és ~~intézk.~~ tekintve inkább e kölcsön fölötti sütk mértékét, tekintve továbbá a tulajdonképeni inszges területen kívül hasonló sorult helyrester levő" — abauj, zemplén, borsod, Ung, Nógrád, pest. zala, léptó megyei kövárvidéki és jáns^{sági} ~~kun~~ ^{kun} ~~sági~~ és kis-kunsági — nagy számú kisebb szágyobb birtokokon hason segélyez. résének egyaránt sütkészes volt. tāt; a fönnebbi 11.000.000 ftnyi kölcsön pótlására melian által. piltathatos még meg ugyanezen rovarban fölvehetőnek külön 2.000.000 ft. o. értékben.

Körmunkák általi segélyezés.

ad p.) Aron kérdésre néve, hogy a valódi sütkölködők körmunkák elrendelése s elősegítése általi eltartására mennyi kíván. tatik, — így találtatott, hogy oruton egyedül két kéri mun. kájok után élők és az oly kis gardák — kik eddig is csak mel. lők-kereset mellett tengődhetők vagyonkájuk esetély jövedel. meiből s most körül-belől az említett naprámosok sor. sát osztják, — levén segélyez. zendők, miután ezek száma hivatalos adatok szerint ösze,

sen 500.000-nél nem kevesebb,
 kitartásuk, - egy főre csak 2.
 pozs. mérő burát és 2. pozs. mérő
 tengerit számítva, - legalább
 780.000 ft-ra tehető, mely összeg.
 ból még akkor is, ha millió
 forints előleggel a kereszt kö.
 ségek Dohány termelésre kü.
 lön láttat^{nak} el, mely mellett
 után ezek körmunkákban nem
 részesíthetnének, s ezen 100.000 ft
 valamint azon mintegy 180.000 ft
 becsülhető összeg is, mit ezen
 sükhölködők földművelési mun.
 ka után a jövő évi május
 június és július hónapban keres.
 hetnek, - levonatik: mindig fog
 még maradni keret skimban
 legalább 500.000 ft, melynek
 kiérdemlése részint rendsz.
 vüli álladalmi körmunkák
~~számszerűsége~~ elrendelése és meg.
 indítása, részint pedig az
 inség szerületén kívülkoró
~~számszerűsége~~ solidabb jelle.
 mű társas vállalatoknak
 ily célból elősegítése ál.
 tal eszközölhetetik. Te.
 hintve azonban az itt szám.
 tot sükhölködőkön kívül még
 a felvidékek is nagy számú
 szegény munkásait, kiknek
 különösen tavaszi ételmi.
 re er úton gondoskodni mu.

laszthatatlannak musasho,
 ritk, csak termiszemesnek talál-
 ható, ha a fölebbi 5000000 ft
 mellé még rendkívüli úti-
 víreépítkezésekre 1500000 ft.
 külön megállapítottak.

Legerősebbnek ismeretve
 el a munkaképes szükölködők oly
 kére- Körmunkák körüli alkalmazása,
 melyeknek létesítése magukban veve
 is szükseges, s melyek az inséges
 terület határában vagy annak
 szomszédságában indíthatók meg,
 legyenek azok bár körvetlen a kor-
 mány kerülete alatti építkezések,
 vagy oly nagyobb szerű, országos
 jelentőségű ~~magas~~ társasváll-
 alatok, melyeknek képviselői ké-
 neknek nyilatkoznak munkakere-
 ség inségeseknek foglalatosságot
 adni, ha a célra mellyőnyös
 támogatásban részesíttetnek
 oly módon, hogy a kormány ne-
 kik annak idejében kamatos,
 től visszafizetendő kölcsönöket
 adand, mi által kettő éretik
 el, t. i. míg egy felől az insé-
 gesek segélyeztetnek ez által egy,
 kermind másfelől ^(melléklet) közhatal-
 vállalatok is előmozdíthatnak.

Ily körmunkákul szemelgetek
 ki tehát: az inséges területen ke-
 resztül vonuló bironyos állam-
 és országutaknak részben kiegészítési
 részben pedig helyrehozásai - mint,
 egy 500000 ft erejéig; továbbá
 víreépítések: u. m. csatornák
 kijáratása, tisztítása, vírek, -kü,

lönösen a tiszasabályozási
 munkálatok folytatása, mely
 végre az érterület érdekében,
 ből a kormány felügyelete al-
 latt álló szabályozó-társulatok-
 nak újabb kölesönök levén
 adandók, — összes víreпитési ki-
 adásokra mintegy 4.250.000 ft.
 számíthatván; végül a körmun-
 kák előrajzába vételekkel két
 épülő vasút földmunkálata is.
 Az egyik vasút az úgy nevezett
 pest-losonci pályán, ~~amely~~ mely-
 nek hivatala Magyarországra fel-
 ső vidéket Budapesten keresz-
 tül az ország alsó részével hor-
 nyosított összeköttetésbe, s a fel-
 vidék gazdag bányáiparát az
 alföldi földművelési ipar ^{forgalmával} ~~ipar~~
 közelebbi; ezen vasút pályán föld-
 munkálataira 1,000,000 ftnyi
 mi hamarabb fe. visszafire-
 tendő kölesön igényeltetett,
 mely a társulatnak a kormány
 által részrehajlatlanul meg-
 vizsgálattott nagy költségek-
 nyáiban elegendő birtosítá-
 sát találja. A másik az úgy
 nevezett alföldi vasút, mely
 az egész Alföld és Bánság ré-
 gi vágyának és forró óhajta-
 sának tárgyát képezi, hivatala
 levén egykor az ország legalább 300000
 vidékein keresztül Erdélyt, Ma-
 gyarországot, a Dunát és Ti-
 sát — Tiszánál az Adriapart-
 jával hor-nyosított összeköttetésbe; épü-
 lya vonala az inséges terület

66.

legnagyobb részt átmeneti
 — sűrűn különösen nyereség
 e vállalat ~~folytatása~~ a mostani
 időben, melynek Ő Felsége leg.
 kegyelmes meghatalmazása
^{előtt a társulat végleges megalakulása előtt} és
 következtében ~~xxxxx~~ megkezd-
 den földmunkálatai, kormány-
 körletek felügyelete és ellenör-
 közése mellett folytatottnak, —
 e földmunkálatokra 750.000
 forint kölcsön kifizetésén;
 mely összeggel együtt Körmun-
kákra összesen 6.500.000 ft
 vétetett hármitásba.

Könyörületes istápolás.

ad J. Végül azon kérdést
 illetőleg, hogy azon valódi sűrű-
 költődők kik tartós kérimun-
 kákra képesek nem lévén kör-
 munkák útján vagy épen nem
 segélyeztethetnek s azok kik ma-
 guk és kiknek családjaik kör-
 munkák útján eléggé nem is-
 tápolathatnak punsán könyör-
 adományokkal körzégeik ^(által) vajon
 eltarthatnak-e, — úgy találta-
 sott, miszerint könyör-adomá-
 nyokból föltöbb nagyjörség-
 nek kellene melletti ösreggyl-
 ni s még e mellett is fölt-
 több meg kellene magát a
 legtöbb körzégnek erőtetni:
 a véget hogy ar/erre került
 regényei eltarthatassanak. Fő-
 lebb mindössze mintegy hatodfél-
 száz ezer embernek körmunkák
 útján eltarthatásra csak heted-
 felmillio forint hármitatott fel,

≠ önségeskörzések

67.

mi ~~szükség~~ árányban e munkások számával oly amyi, ra csekély összeg, hogy mellette még a segény munkás em. bert — kívánt a székrek kiülman, kára kevésbé alkalmas sor, donabb napjaiban a legke, menyebb sors várja, életm. kívül, sava s az erdőtlen alvidéken türelő költségei is roppant összeget vevén igénybe; az érintett összeg csekélysege aronban méginkább kitünhet ebből, ha fölvetetik, hogy nem több csak 300,000 munkakere, ~~sőt~~, csupán 100 munka, napra, egyenkint 40 krral számolva már 12.000.000 f. ves igénybe; e munkásokon kívül pedig nemcsak mehet még mindössze két millionyi nép körött — még az aggod, be, tegek, nyomorítók, gyermekek, koldúsok stb. effile tehetet, lenek száma, kik ily nyomor idijén az éhhalátnak legköre, lebb kitétetvük; Magyarországon pedig, hol mostanában amyi család, virár, tűr-és jegke, mar, ha s baromfi elpusztulása mellett a könyöradományokra maguknak a könyörítőknek is nagyobb részt szükségük van, alig levén várható, hogy még adakozóschól ^{úgyan} milliókra menő segedelem folylyon be: ezen okokból szükségesnek mutatko, rott annak megállapítása, mi,

99.

tele végetti segélyesükre
szükséges pénzre" beszerzés
tekintetéből "interni méltor."
tatott, s mely által pénzügy.
miniszter úr följelent, hogy
a kívántató pénzösszegnek a
birodalmi kincstárból szükség
esetén pedig hitelművelet
úján leendő megszerzése végett
az ontrák birodalmi tanácsnak
előterjesztést tegyen; továbbá
pénzügyminiszter úr ö'ext'ja fel.
hasalmanatit, minerint az
ekképen törvényes uton meg-
állapítandó kölcsön rovására,
a szükséglet sürgős voltánál
fogva, az igazolt kellék mérte-
kéhez képest vetőmaggvitelre,
környekük megindítására és
segédkezésekre addigis maga
kívánt összes pénzmennyiség
megszerzése fogamatossittatik elő-
tegyeséket adhasson, melyeknek
igénybe vételénél is alkalmas-
ságnál a magyar kir. udv. főkan-
cellár úr ö'ext'ja által javasolt
módon, pénzügyminiszter úr
egyesítésével fog az eljárás tör-
ténni.

Ezen legf. kérirat folytán, a tovább-
bi intézkedések végett már Septemb.
19-én az udv. főkancellár ö'ext'ja.
jánál a pénzügyminiszter úr stóbb
más államférfiak közt előérte-
kezlet tartatott; a September 22-én
ki egyes birodalmsági tanácsko-
rában pedig nemcsak a vetőmag-

körmunkák, segédlatmunkák s e.
gyéb segédlatmunkákra igényelt
összegek mennyiségére nézve a
még felforgott kérdések tisztá-
ba hozattak, de a körösöknek
s illetőleg ezek jóállása mellett
~~egy~~^a kisebb s nagyobb megre-
szelt birtokoknak juttatandó
költségek adási módjai és
feltételei iránt a legf. kérvény-
ben is kívánt javaslatok^{is} (sin-
tén megállapítottak).

A cs. k. pénzügyminiszter úr
arról nem késett a magyar.
országban és az által előidézett
rendkívüli kiadások fedezésére
vonatköző törvényjavaslatát a
birodalmi tanács elé terjeszté,
mely aron egyes feltételeket és aron
harminez milliónyi összegnyi
szükségletet foglalt a lényegileg
magaiban, mit főleg kifejténi
alkalmunk vald.

E törvényjavaslatot a biro-
dalmi tanács az által kérséggel
fogadva^{emlélt}, véleményezés végett
pénzügyi bizottságának kiadta.

De a pénzügyi bizottság által e
sürgös ügy csak több hét lefolyta
után véteztett tárgyalás alá;
~~de~~ még ekkor is nemulék eren-
nyeset elébb a Magyarországi és az
Osztrákbirodalom közti rendszer-
len viszony politikai kérdéseinek
tökéje gyánans akarták kérésük.
márvolni, — s eret késleltetni;
másfelől pedig aron bizottsági
tag ki e tárgy előadójául rólak-
tatott, — t. i. Thérne Alfred, mor.

A birod. tanács alsó házábanak
pénzügyi bizottsága.

va országbeli követ, különben foglalkozására néve repacru., kor gyárnik, - úgy látnik - több előzetessel, járatlansággal és a helyi viszonyok nagyobb nem ismerésével, mint úgy szeretettel fogott a dolghoz.

Ezen előadó a 30 millió forintnyi sükségletet - a magyar kir. udv. kancelláriától magán uton kinyert bő felvilágosítások dacára - jelentésében 20 millió-ra véleményezte, majd később, meg ~~csak~~ 15 millió-ra beszállítandónak állította, ebbeli állításait általános alaptalan nézetekkel a nemzetiségkedés és nacionalizmus járatlanság legbarátságosabb módjában védelmezni erőlködve. Ezen előadó a magyarországi pénzügyi helyzetet okát a rossz gazdálkodásban, a magyar hitelviszonyok okát a nevelés hiányában kereste, az inszignagyságot a gabnákak körszükségével vonja kétségbe, a pénzügyi kölcsönre szánt 13 millió helyett csak 8 millió előleggel vélt nagyobb birtokosok kérésével csupán az egy telkes gazdák segélyezését sükségessnek, a körmunkák általi segélyezést fölöslegesnek találta, a társas vállalatok segélyezésén ezen társulatok iránti kedveskedésnek tekinté, s a társulatokat magán kölcsönök fölvételére

tanácsos úr és dialecticával
 gazdag beszéde, a jelen volt bi-
 rossági tagok legnagyobb része-
 re is oly rejthetetlen hatást
 gyakorolt, minérints részre háj-
 latlanság nélkül állítható, hogy
 az előadói jelentés ~~egy~~ több pont-
 jának lényeges módosítását egye-
 dül ezen hatás eredményének
 tulajdoníthatⁿⁱ. A többiek közt a
 „Constitutionelle Oesterr. Zeitung”
 egy egészen birodalmi érdeklő
 lap 1863-dik évi november 3-dik-
 ki száma^{nak} ~~ben~~ „Pápay udv. ta-
 nácsos és a pénnigyi bíróság”
 című verőcikke így jellem-
 ri a nevezett udv. tanácsos úr
 diadalmas fölépését: „Pápay
 udv. tanácsos úr a szakember ös-
 szegységével, a viszonyok min-
 den ismeretével állá sem kört
 ellenével skene urral, kinek
 jelentése alaposságra néve
 tükröz nem levén, a tehetség-
 dús udv. tanácsos úrnak éppen
 nem neheríté meg azt, hogy őt
 legyőzze.”

De Pápay udv. tanácsos úr ke-
 nesejjes beszéde, és rájólataival,
 világos ~~felhagyásával~~ indokhaival
 melyekkel begyőzi, hogy amálir-
 kább parancsoló szükség nem
 csak palliatív, de gyökeres segély-
 nyújtani, nehogy jövő évben új-
 ra „nyomor forduljon elő” mely-
 alatt a lakosság kétségbe esése

még sötétebb sűrűben sütnék
 fel ~~és~~ s hogy azért aron 10 millió
 forint^{ra}, mely a 30 millióból meg-
 takarítottatni szindikolatiat
 a javaslatban levő ösnes pénz-
 ügyi hitelművelet köré bíró,
 nyára a legkevesebb káros kö-
 vetkezmény^{lenne} ~~származna~~, mert
 e kölcsön nem hogy valódi kár-
 dást képerne, hanem inkább ismét
 csak tökéletesre még pedig oly
 tőke elhelyezésre fordíthatnák, mely
^{készségtelenül} ~~származna~~ a legbőségesebb kam-
 torást eredményezné; továbbá
 jó snavai, melyekkel kijelenti,
 miszerint a 30 milliónyi sütk-
 séglettől nem csak hogy egyetlen
 egy fillért sem lehet beakudni,
 de felő, ~~származna~~ hogy a legköre-
 lebbi tavasz valószínűleg so-
 mori bizonyítékait fogja hord-
 annak, miszerint még a hi-
 vatalosan kinyomozott adatok
 is inkább fölöttébb kicsiny
 mint magas számitáson ala-
 pulnak; végül iktetett figyel-
 mertetése, midőn hallgatással aron
 körülményt sem mellőzheti, hogy
 Magyarország ösnes lakossága,
 mely Ő Felsége nek er ügyben már
 eddig is tanúsított atyai s nagy
 lelki gondoskodását a legforróbb
 körömmel fogadva bizonyára
 igen keserű csalódás s a leg-
 somoribb hangulattal lenne
 eltelve, ha Ő Felsége éren atyai

szándokának teljes életbe-
 léptetése más oldalról nem
 gyarított akadályok által
 hátráltatnék; — sőt al ha e
 beszédnek minden részre mély
 nyomokat hagyott is ^(maga után) hátra
 az emberi kölesön tárgyalás,
 sánál; még mélyebb és sokkal
 eredményesebb való azon benyo-
 más, melyet e beszéd ^{az általa} ~~magának~~
^{nos} ~~előzetes~~ körvonalaira s
 a napi sajtóra, mely azt bi-
 rodalmi eseménykép mutatá
 be a nagy körönségnek; — gya-
 korolt.

Kétségtelen azonban, miszerint
 Papay udv. tanácsos úrnak
 a pénnigyi bírótság előtti fel-
 lépése a legméltányosabb figye-
 lemben, — mit nem keresett, sa-
 ját harajában részesült. A poli-
 tikai dolgok iránt ^a ~~minden~~ ^{teljes}
^(látszólag) ~~teljes~~ körönség mellett is ^{teljesen} ~~minden~~
~~teljes~~ ^{teljesen} érdeklődéssel kísért ma-
 gyarországi körönség által alig várt
 jelenet volt az — mint mondaték,
 hogy hirtelen akadni fog egy ma-
 gyar, a ki a birodalmi tanács
 oly nagy ^{száma} ~~száma~~ ^{aránya} aratott pénnigyi rakfő-
 fia előtt és ellen, egy maga,
 oly nehéz helyzetben, amyi kellemi
 fennsőséggel, telki éberséggel és
 türelemmel védendő nem csak
 a sajátlagos magyarországi, de
 errel a birodalmi érdekeket is.
 Átért a milyen elfolytott boran.

kodás és nyomott hangulat
 kísérte Magyarországon a pénzügyi
 birótság sükkellő eljárását és a birodalmi tanács
 (követekháza) célkeresztben határozatát; ~~amely~~
 aránylag sokkal nagyobb valószínűsége
 lenne tetszés és meleg lelkesedés
 melylyel ugyanazon Magyarországon
 Pápay red. tanácsos úr magatartása találkozik; vitat.
 korását és benémet mint ha
 követlenül a nemzeti szívéből
 merítette volna: amelyre általában
 nincs valószínűség.
~~Amelyre ugyanazon~~ aron elismerés
 melylyel azoknak ~~amelyeknek~~
 a hara fiait pártkülönbség
 nélkül hódolnak.

Az inség tárgyalása a birod. tanács
 alsóházában.

A birodalmi tanács célkeresztben
 határozatáról tevének az imént
 említett. Igen is, mert a 30 mil.
 lioni kölcsönnek a pénzügyi
 birótságban mostohán került
 ügye a birodalmi tanács ple.
 numában sem részesült kedve.
 röbbsorban. Mert habár esélyben
 a magyar kormány küldöttének
 a pénzügyi birótság előtt lett
 főlegbi fölvilágosításai, min.
 den fölmerülhetett kétséget
 teljes hatással tisztára elosz.
 latának is; mert habár a bi.
 rodalmi centralista párt füg.
 getlen és nem független or.
 ganizmainak kitűnőbbjei, ~~amelyek~~
~~amelyek~~ a kormány
 által javasolt ösregnek vál.
 toratlan elfogadása mellett
 kiindultak s habár a követek

De az előadó Auersperg Antal gróf ismeretes ékes tollából folyt lakosság jelentés szerint, a törvényjavaslat, mely különben különösen a 30 millionk 20 millióra tett leráállításá miatt, a sükség elismert nagyságával szemben alapos aggodalmakat kellett hogy keltsen a bíróságra, csupán azért foglaltak el egy terjedelmében, ~~egyszerűsége~~, hogy ezen fontos és sürgős ügy elintézése ~~megvalósításai~~ ^{újabb} tárgyalások által, melyeket a törvényjavaslat módosításai okvetlenül hosszadalmasan meghívárnának, tovább ne késleltessék; a megmaradt összeg egyelőre a legégetőbb sükségletek fedezésére úgy is elegendőnek mutatkozván.

Az ügy tárgyalása a birod. tanács felsőházában.

Ezen jelentés tárgyalása a felsőház november 12-diki rendes ülésénben került környegre, mely alkalommal a ház útalában és Plener és Schmerling miniszter urak mellett különösen: Jablonowsky és Galin hercegek, Hartig, Thun Leo és Wickenburg grófok és Rosenfeld báró örökös tagok, mind ~~szavaztak~~ ^{szavaztak} helyes politikai tapintatosságuknak mind az ügy iránti valódi becső cirkelusságuknak oly példás és megható jeleket tüntettek fel, melyek amár ismeretes francia példán

parlamentáris szokásaikban

beszédnek „noblesse oblige” a
 legfőbb igarolási áron szol-
 gálnak. Itt többen sőt emeltek
 a 30 millió nélkülözhetetlen sült,
 ségessége mellett; az alsóház eljá-
 rása pedig általában mélyen
 fájlatatott, — elamnyira, hogy
 az alsóház törvényjavaslatát, — jól
 lehet annak a bizottsági jelen-
 tése érvelmébeni változatlan elfo-
 gadását az úgy sürgős voltából
 már eruttal maga a kormány
 is oly kijelentéssel nyilvánlotta, mi-
 szerint azon esetben ha a megpara-
 volt 20 millió elégséges nem lesz,
 további segélyről gondoskodni kö-
 telességének ismerendő, — még
 ekkor is csak a mellett bírta, ser-
 jektjává tenni, hogy Salm herceg
 szavai ~~szavai~~ ^{ként} „a ház becsülete
 megővése tekintetéből” egyetért,
 mind jegyzőkönyvébe azon
 egyhangú határozatot iktattatta,
 miszerint „a ház, ~~xxegyezmény~~,
~~xxfogadja~~ (a kormánynak
 azon nyilatkozatát, ~~xx~~ mely
 nélkül fogva a magyarországi in-
 ség enyhítésére kívánta további
 sültseglettről gondoskodni,
 — megnyugvással fogadják.”

Iekképen tehát a birodalmi tör-
 vényhozás úján telteken legf. kente-
 sítésre váró javaslat szerint, egyelőre
 csak 20 millió forintnyi hitel hata-
 rottaton a magyarországi inség által
 előidézett sültsegletek földözésére, — a
 többi sültseglet megállapítása az úgy
 igen sürgős volta miatt inkább ké-
 sőbbre halasztatván. Valóban nagyon

≠ a felsőház

Az inség enyhítése sürgős volta.

Sürgős a magyarországi inség enyhítése, — elannyira, hogy kevésbé kétséges mint bironyos, ha vajjon a többi sükséglek előállítására később nem válik-e majd még inkább sürgőssé!... Sürgős, nem 20 millió, több is sürgős, ha az inség ismeretes terjedelmét, és a napokkal növekedő nagyságát, s az ebből támadó következményeket híven tekintjük. Ott hol óriási nyomorban fetrengenek az emberkek, e kemény sors lágy, társára semmi kiadás, semmi áldorát sem tésére, elegendő nagy, mindaddig, míg ezen inségnek uralma tart. Pedig Magyarországot ily inség dúlja!... Értékesünk sejtén halvány képet kísértettik meg főszen aron inségnek, melyet a magyar Alföld a múlt nyáron először tetett. Ki kívánja töltiünk senki, hogy most meg a nyomor aron szímben írjuk le, minőben ar már jelenleg, a télküsiöbön is mutatkozik... Nyáron még legalább az Isten szabad ege alatt is minden lépten békés hajlékra lehetett találni; a szűk kölködőnek, az éhezőknek lankadt ereibe, ha egyebet nem is, legalább a nap meleg sugara is életető erő tudott költöztetni, — s itt vagy amott egy kis segedelem bővebben akadt; most fagyos a föld, hideg a napsugár, födellen a ház, üres a kamara, a kőgő is állók sem adnak meleg helyet, — s ha nyáron nem jutott kereset, még kevésbé jut most ruhára, nem tüzelőre, nem szővedékre, sóra, lisztre sem kenyérre; ar ott hol az emberek fárva, dideregve éheznek, nyomorban fakad fel mindenütt a betegség, a különféle nyavalya... Vagy pedig aron retentő állapot áll elő, midőn az embert a kétségbeesés az önfertőzés minden eszközeinek megragadására készteti, — midőn a sükség törvényt ront (Nosh hat kein Gebot), melynek uralma alatt a jog és igazság sava elnémul, a törvény és politika határai véget érnek, s melyről a szent-írás azt mondja: „Ne ítéljtek!“ Az ily retentő állapot megelőzéséhez már nem a nyomor megható leírására van sükség, hanem közvetlenül magára a könyörségre! Az ily rendkívüli állapot elhárításához, annak előestéjén, már többé nincs idő hideg számításra, sem meleg számolásra, sem pedig megindulásra; hanem csupán készséges segély, ismét csak segély, minél több segély kívántatik!

Bécs, 1863. november: 17.

Kelmenhor